

Laite-etsintä todistajaan kohdistuvana pakkokeinona

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Prosessioikeus
Maisterintutkielma

Laatija:
Alisa Salminen

Ohjaaja:
OTT, yliopistonlehtori Hannele Tolonen Aukia

22.5.2026
Helsinki

Tiedekunta: Oikeustieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Oikeustieteen maisterin koulutusohjelma

Opintosuunta: Prosessioikeus

Tekijä: Alisa Salminen

Työn nimi: Laite-etsintä todistajaan kohdistuvana pakkokeinona

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Toukokuu 2025

Sivumäärä: XIII + 62

Avainsanat: prosessioikeus, rikosprosessioikeus, pakkokeinot, laite-etsintä, esitutkinta, todistaja, henkilöllinen ulottuvuus, todistelunrajoitteet, hyödyntämiskielto, ylimääräinen tieto, LE-tuomio, etukäteisvalvonta, suhteellisuusperiaate, perus- ja ihmisoikeudet, yksityisyyden suoja, luottamuksellisen viestin suoja, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, oikeussuojakeinot, valvontakeinot

Ohjaaja tai ohjaajat: Hannele Tolonen Aukia

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Tiivistelmä: Tutkielmassa tarkastellaan laite-etsintää todistajaan kohdistuvana pakkokeinona. Laite-etsinnällä tarkoitetaan PKL 8:20 mukaan teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Se voi olla jopa pääasiallinen keino hankkia todistusaineistoa rikosasiassa. Oikeuskirjallisuudessa todistajan on määritelty olevan rikosoikeudenkäynnin asianosaispiirin ulkopuolinen henkilö, jota kuullaan asian käsittelyn kannalta olennaisista tiedoista.

PKL:ssa ei säädetä laite-etsinnän henkilöllisestä ulottuvuudesta. Todistajaan voidaan kohdistaa laite-etsintää, kun PKL:ssa säädettyt yleiset ja erityiset edellytykset täyttyvät. Muun muassa täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta olisi tarkoituksenmukaista säätää PKL:ssa siitä, että laite-etsintä voi kohdistua myös todistajaan siten, että se olisi ensisijaisesti suostumusperusteista.

Todistamiskiellot rajoittavat sitä, millaista aineistoa todistajan laitteesta voidaan saada. Läheisen kieltäytymisoikeus ja myötävaikuttamattomuusperiaate eivät vaikuta todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään. Hyödyntämiskieltoja koskeva OK:n säännös voi johtaa siihen, että todistajalta myös lainvastaisesti hankittua aineistoa saadaan käyttää todisteena, jos oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei vaarannu.

PKL:ssa ei säädetä laite-etsinnällä saatavasta ylimääräisestä tiedosta ja sen käytöstä. Sääntely olisi tarpeen, sillä myös laite-etsinnällä voidaan saada sen alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittymätöntä tietoa.

LE-tuomion mukaan laite-etsintä voi merkitä vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista perusoikeuksiin. LE-tuomion mukaan laite-etsintä edellyttää 1) perusterikosten määrittelemistä riittävän täsmällisesti, 2) suhteellisuusperiaatteen noudattamisen takaamista sekä 3) pääsääntöisesti tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaa. Suomen lainsäädäntö vastaa LE-tuomion asettamiin vaatimuksiin pääosin riittävällä tasolla. Suhteellisuusperiaatteen noudattamisen tulisi johtaa siihen, että todistajan laitteeseen ei kohdistettaisi laite-etsintää, ellei se ole rikoksen selvittämisen kannalta ehdottoman välttämätöntä.

Laitteen haltijan tai siihen oikeutetun muutoksenhakuoikeutta ja oikeutta tulla kuulluksi on perustellusti rajoitettu PKL 8:29:ssä. Laite-etsintään liittyy lisäksi sisäisiä ja ulkoisia valvontakeinoja. Suomessa tulisi harkita erillistä pakkokeinojen käyttöä valvovan elimen perustamista sekä perus- ja ihmisoikeuksiin keskittyvän laite-etsintää arvioivan selvitystyön käynnistämistä, jossa kiinnitettäisiin huomiota todistajaan laite-etsinnän kohteena.

Sisällysluettelo

Lähteet	III
Lyhenteet	XIII
1 Johdanto	1
1.1 Aiheen taustaa	1
1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheen rajaus	3
1.3 Metodit	4
1.4 Lähdeaineisto	5
1.5 Rakenne	7
2 Laite-etsinnästä, perusoikeuksista ja rikosprosessista	8
2.1 Pakkokeinoista ja niiden suhteesta perusoikeuksiin	8
2.2 Laite-etsinnästä pakkokeinona ja menettelynä	11
2.3 Rikosprosessin kulusta ja laite-etsinnällä saatavasta todistelusta	16
3 Todistaja laite-etsinnän kohteena	18
3.1 Todistajasta pakkokeinojen kohteena	18
3.2 Laite-etsinnän edellytykset ja henkilöllinen ulottuvuus	19
3.3 Todistajalta laite-etsinnällä saatavaan todistusaineistoon liittyvät rajoitukset	24
3.3.1 Todistamiskiellot	24
3.3.2 Etsintävaltuutettu todistamiskiellojen noudattamisen valvojana	28
3.3.3 Läheiskriminointisuoja ja läheisen kieltäytymisoikeus	29
3.3.4 Hyödyntämiskiellot	31
3.3.5 Laite-etsinnällä saatava ylimääräinen tieto	34
4 Todistajaan kohdistettava laite-etsintä perusoikeuksien ja LE-tuomion valossa	38
4.1 Perusoikeuksien huomioimisesta rikosprosessissa	38
4.2 LE-tuomion asettamat vaatimukset ja niiden toteutuminen Suomessa	40
4.2.1 Perusterikosten määrittelemine ja etukäteisvalvonta	40
4.2.2 Suhteellisuusperiaatteen noudattamisen takaaminen	43
4.3 Oikeussuojakeinot	47

4.4	Muut valvontakeinot	52
4.4.1	Sisäinen valvonta	52
4.4.2	Hallintokantelu, virkarikossyyte ja vahingonkorvauskanne	53
4.4.3	Ylimmät laillisuusvalvojat	55
4.4.4	Erillinen valvontaelin	57
5	Lopuksi	59

Lähteet

Kirjallisuus

Aalto, Pekka, EU-oikeus Suomessa. Alma Media Finland 2025. (Aalto 2025)

Bernardini, Lorenzo – Sanvitale, Francesco, Searches and seizures of electronic devices in European criminal proceedings: a new pattern for independent review? Revista Ítalo-Española de Derecho Procesal, Num. 1 (2023), s. 73–119, 2023. (Bernardini – Sanvitale 2023)

Ervo, Laura, Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Talentum Media 2005. (Ervo 2005)

Fredman, Markku, Erityinen kotietsintä ja etsintävaltuutetun tehtävät. Defensor Legis 2/2014, s. 155–177. (Fredman 2014)

Fredman, Markku, Esitutinnan ja pakkokeinojen sääntelyn historiaa. Teoksessa Mieho, Altti (toim.), Oikeustieteiden moniottelija : Matti Tolvanen 60 vuotta. Edita 2016, s. 13–42. (Fredman 2016)

Fredman, Markku – Rautio, Lari – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, Esitutkinta ja pakkokeinot. 7., uudistettu painos. Alma Media Finland 2025. (Fredman et al. 2025)

Fredman, Markku, Pakkokeinoasiat Helsingin käräjäoikeudessa. Defensor Legis 3/2017, s. 353–367, 2017. (Fredman 2017)

Fredman, Markku, Rikosasianajajan käsikirja. 3., uudistettu painos. Alma Media Finland Oy 2025. (Fredman 2025 a)

Halijoki, Juha, Pakkokeinolain uudistus – Mikä muuttuu ja miksi? Defensor Legis 2/2003, s. 139–184, 2003. (Halijoki 2003)

Helenius, Dan – Linna, Tuula, Siviili- ja rikosprosessioikeus. 3., uudistettu painos. Alma Talent 2024. (Helenius – Linna 2024)

Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu, Poliisilaki. Alma Talent 2012. (Helminen et al. 2012)

Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu, Ihmisoikeudet – Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. 2., uudistettu painos. Alma Talent 2017. (Hirvelä – Heikkilä 2017)

Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2011. (Hirvonen 2011)

Hormia, Lauri, Todistamiskielloista rikosprosessissa I. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1978. (Hormia 1978)

Hormia, Lauri, Todistamiskielloista rikosprosessissa II. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1979. (Hormia 1979)

Ikonen, Tuomas, Pakkokeinolain mukaisen ylimääräisen tiedon käyttökielto todistusoikeudellisena poikkeuksena. Edilex-sarja 2024/6, 2024. (Ikonen 2024)

Ikonen, Tuomas, Ylimääräisen tiedon problematiikka – Tutkimus salaisella pakkokeinolla kertyneen ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Itä-Suomen yliopisto 2025. (Ikonen 2025)

Jokela, Antti, Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. 3., uudistettu painos. Alma Media Finland 2025. (Jokela 2025)

Jämsä, Jurkka, Oikeudelliset todistelunrajoitteet rikosasiassa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2020. (Jämsä 2020)

Kaakinen, Markus – Koulu, Riikka – Nuotio, Kimmo, Rikollisuus, oikeusprosessit ja tutkimus digitalisoituvat. Haaste 4/2025, 3.12.2025. (Kaakinen et al. 2025)

Kajala, Jani, Asianajajan tehtävät rikosprosessissa. Alma Media Finland 2024. (Kajala 2024)

Launiala, Mika, Esitutinnan funktiot ja eriytetty funktioajattelu. Oikeus 2/2010, s. 116–137, 2010. (Launiala 2010 a)

Launiala, Mika, Esitutinnan käsite – esitutinnan vertikaalinen ja horisontaalinen ulottuvuus. Edilex-sarja 2009/15, 2009. (Launiala 2009)

Launiala, Mika, Esitutinnasta tuomioon – esitutkinta osana rikosprosessia ja rikosprosessin funktiot. Edilex-sarja 2010/3, 2010. (Launiala 2010 b)

Launiala, Mika, Suhteellisuusperiaate uuden esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 4 §:ssä. Edilex-sarja 2013/23, 2013. (Launiala 2013)

Launiala, Mika, Välttämättömyys, optimointi ja minimointi – Vähimmän haitan periaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011). Edilex-sarja 2012/34, 2012. (Launiala 2012)

Leskinen, Minni, *De lege ferenda* -tutkimuksesta metodina ja tieteenä. Lakimies 7–8/2022, s. 1158–1185, 2022. (Leskinen 2022)

Letto-Vanamo, Pia, Johdatus oikeuteen ja oikeudelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Oikeuden perusteet 1, Helda Open Books 2020. (Letto-Vanamo 2020)

Linna, Tuula, Ulosottorealisoinnista de lege ferenda. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1987. (Linna 1987)

Markus, Jaakko, *De lege ferenda* -tutkimus prosessi- ja insolvenssioikeudessa. Lakimies 6/2023, s. 895–917, 2023. (Markus 2023)

Melander, Sakari, Rikosoikeuden valtiosääntöiset rajat. Lakimies 7–8/2025, s. 1260–1291, 2025. (Melander 2025)

Metsäranta, Tuomas, Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2015. (Metsäranta 2015)

Niemi, Johanna – de Godzinsky, Virve-Maria, Oikeusturva telepakkokeinoasioissa. Lakimies 4/2009, s. 555–574, 2009. (Niemi – de Godzinsky 2009)

Ojanperä, Jenni, Todisteiden hyödyntämiskielto. Teoksessa Lappalainen, Juha – Ojala, Timo (toim.), Kirjoituksia todistusoikeudesta. Helsingin hovioikeus 2006, s. 153–168. (Ojanperä 2006)

Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Euroopan ihmisoikeussopimus. 7., uudistettu painos. Alma Media Finland 2026. (Pellonpää et al. 2026)

Pölönen, Pasi, Henkilötodistelu rikosprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003. (Pölönen 2003)

Rantaeskola, Satu, Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa. Alma Talent 2021. (Rantaeskola 2021)

Riekkinen, Juhana, Sähköiset todisteet rikosprosessissa, Tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. Alma Talent 2019. (Riekkinen 2019)

Riekkinen, Juhana, Todisteiden hyödyntämiskiellot rikosprosessissa – Teoreettinen perusta ja oikeustila Suomessa. Oikeustiede – Jurisprudentia XLVII:2014, s. 123–202, 2014. (Riekkinen 2014)

Schaunig, Günther, House Searches and Seizures in Criminal Proceedings: The Perspective of an Effective Protection of Fundamental Rights with a Focus on Mobile Devices and Data. University of Vienna Law Review, Vol. 9 No 1 (2025), s. 20–54, 2025. (Schaunig 2025)

Tolvanen, Matti, Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön keskeiset muutokset – mikä muuttui? Defensor Legis 3/2014, s. 303–312, 2014. (Tolvanen 2014)

Tolvanen, Matti – Kukkonen, Reima, Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Alma Talent 2011. (Tolvanen – Kukkonen 2011)

Tolvanen, Matti, Rikosprosessuaaliset pakkokeinot aineettomiin oikeuksiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa, estämisessä ja paljastamisessa. Lakimies 7–8/2013, s. 1296–1318, 2013. (Tolvanen 2013)

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, Rikosprosessioikeus. I, Rikosprosessin perusteet. Talentum Media 2003. (Virolainen – Pölönen 2003)

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, Rikosprosessioikeus. II, Rikosprosessin osalliset. Talentum Media 2004. (Virolainen – Pölönen 2004)

Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas, Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2021. (Vuorenpää et al. 2021)

Virallislähteet ja virallisluntoiset lähteet

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 20.3.2025. (Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia 2025)

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2024. (K 17/2025 vp)

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022. (K 11/2023 vp)

Electronic Frontier Finland – Effi ry:n lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 20.3.2025. (Electronic Frontier Finland – Effi ry 2025)

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö KM 2009:2, Tiivistelmä lausunnoista, Sisäasiainministeriön julkaisuja 34/2009, 2009. (KM 2009:2)

HaVL 19/2025 vp, Hallintovaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta HE 70/2025 vp.

HE 14/1985 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 309/1993 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 22/1994 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle telekuuntelua ja -valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 30/1998 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 190/2002 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren eräiden todistelua, kiireelliseksi julistamista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 222/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 224/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 286/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle syyttäjälaitosta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 14/2013 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 46/2014 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 133/2021 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 217/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

HE 82/2023 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 70/2025 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta.

HE 188/2025 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta.

HE 50/2026 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta.

Helsingin hovioikeuden lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 18.3.2025. (Helsingin hovioikeus 2025)

LaVM 13/2025 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta HE 70/2025 vp.

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 § muuttamisesta. (HE 70/2025 vp:n luonnos)

Markku Fredmanin lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 20.3.2025. (Fredman 2025 b)

Oikeuskanslerinviraston lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 12.3.2025. (Oikeuskanslerinvirasto 2025)

Pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:1, 2022. (Oikeusministeriö 2022)

Perustuslain 10 §:n tarkistaminen, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2026:2, 2026. (Oikeusministeriö 2026)

PeVL 20/2005 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi HE 263/2004 vp.

PeVL 66/2010 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi HE 222/2010 vp.

PeVL 33/2014 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi todistajansuojeluohjelmasta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 65/2014 vp.

PeVL 68/2014 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi HE 231/2014 vp.

PeVL 32/2025 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta HE 70/2025 vp.

PeVM 25/1994 vp, Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Poliisihallituksen lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 20.3.2025. (Poliisihallitus 2025)

Poliisihallituksen ohje, Sisäinen valvonta, POL-2019-43626, 27.5.2020. (Poliisihallitus 2020 a)

Poliisihallituksen ohje, Sisäinen laillisuusvalvonta poliisissa, POL-2019-16223, 15.12.2020. (Poliisihallitus 2020 b)

Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System, Recommendation Rec(2000)19.

Sisäministeriön lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 25.3.2025. (Sisäministeriö 2025)

Suomen Asianajajien lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta, hankenumero OM006:00/2025, 20.3.2025. (Suomen Asianajajat 2025)

Suomen virallinen tilasto (SVT), Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 4.4.2026]. Saantitapa: <https://stat.fi/fi/tilasto/rpk>. (SVT 4.4.2026)

Muut lähteet

Euroopan unionin tuomioistuin, Lehistötiedote nro 171/24. Julkaistu 4.10.2024. <https://curia.europa.eu/site/upload/docs/application/pdf/2024-10/cp240171fi.pdf>. (Euroopan unionin tuomioistuin 4.10.2024)

Niemi, Johanna – Fredman, Markku – Hupli, Tuomas, Syyttäjän aseman vahvistaminen nopeuttaisi oikeuskäsittelyä. Helsingin Sanomat. Julkaistu 17.5.2026. (Niemi et al. 17.5.2026)

Tuomioistuinlaitos, Keskusrikospoliisin suorittama laite-etsintä EU-oikeuden ja pakkokeinolain vastainen. Julkaistu 20.1.2025. <https://www.tuomioistuimet.fi/ajankohtaista/tiedotteet/keskusrikospoliisin->

suorittama-laite-etsinta-eu-oikeuden-ja-pakkokeinolain-vastainen/.
(Tuomioistuinlaitos 20.1.2025)

Tuomioistuinlaitos, Lehdistötiedote asiassa R 25/112. Julkaistu 28.8.2025.
<https://www.tuomioistuimet.fi/ajankohtaista/tiedotteet/lehdistotiedote-asiassa-r-25-112/>. (Tuomioistuinlaitos 28.8.2025)

Yle, Asiakirjat paljastavat: kadonneen perheen vanhempia epäiltiin vakavasta rikoksesta, kun he katosivat. Julkaistu 9.6.2025. <https://yle.fi/a/74-20166727>. (Yle 9.6.2025)

Yle, Oikeusoppinut ihmettelee kadonneen perheen tutkintaa – ”En ole koskaan kuullut todistajalle tehtävästä laite-etsinnästä”. Julkaistu 24.6.2025. <https://yle.fi/a/74-20169298>. (Yle 24.6.2025)

Yle, Pohjalaisperhe ollut kateissa yli vuoden – poliisi epäilee vanhempien vieneen seitsemän lasta sijoituspaikasta. Julkaistu 4.6.2025. <https://yle.fi/a/74-20165786>. (Yle 4.6.2025)

Oikeuskäytäntö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT)

40927/05, Bože v. Latvia, 18.5.2017

56720/09, Heino v. Suomi, 15.2.2011

74181/01, Vera Fernández-Huidobro v. Espanja, 6.1.2010

28552/05, Janatuinen v. Suomi, 8.12.2009

74336/01, Wieser ja Bicos Beteiligungen GmbH v. Itävalta, 16.10.2007

27798/95, Amann v. Sveitsi, 16.2.2000

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT)

C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, 4.10.2024

C-118/22, NG v. Direktor na Glavna direktsia "Natsionalna politsia" pri Ministerstvo na vatreshnite raboti – Sofia, 30.1.2024

C-746/18, HK v. Prokuratuur, 2.3.2021

Suomi

KKO 2023:14

KKO 2021:72

KKO 2019:112

KKO 2019:67

KKO 2019:36

KKO 2019:17

KKO 2018:77

KKO 2017:65

KKO 2016:17

KKO 2011:91

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu ”Menettely alaikäiseen kohdistuvassa tutkinnassa”, dnro EOAK/745/2024, 17.1.2026. (Oikeusasiamiehen ratkaisu dnro EOAK/745/2024, 17.1.2026)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu ”Eriytynen kotietsintä”, dnro 2657/14, 29.5.2015. (Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu dnro 2657/14, 29.5.2015)

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, SopS 18/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	esitutkintalaki (805/2011)
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
KKO	Suomen korkein oikeus
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä (SopS 7/1976)
LE-tuomio	Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck, 4.10.2024
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
EU:n perusoikeuskirja	Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01, 18.12.2000)
PKL	pakkokeinolaki (806/2011)
PL	perustuslaki (731/1999)
PolL	poliisilaki (872/2011)
RL	rikoslaki (39/1889)
Rikosasioiden tietosuojadirektiivi	Luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta 27.4.2016 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

1 Johdanto

1.1 Aiheen taustaa

Nykyisin lähes kaikenlaisiin rikoksiin liittyy sähköisessä muodossa olevaa todistusaineistoa, ja tietoverkkojen vaikutus ulottuu myös rikoksiin, jotka eivät ole näihin suoranaisesti sidoksissa.¹ Vaikka rikoksia tehdään enenevässä määrin tietoverkoissa, lisäksi myös esimerkiksi pahoinpitelyjä ja seksuaalirikoksia saatetaan kuvata reaaliaikaisesti sekä jakaa internetissä ja sosiaalisen median alustoilla.² Siten muissakin kuin verkossa tehtävissä rikoksissa niiden ratkaiseva näyttö on usein verkosta tai päätelaitteelta saatavissa.³ *Laite-etsinnällä* tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011, PKL) 8:20 mukaan tietokoneessa, telepätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Laite-etsinnän rooli rikosten selvittämisessä on korostunut, ja Suomessa esitutkintaviranomaisten suorittamien laite-etsintöjen trendi on ollut kasvava.

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) antoi lokakuussa 2024 tuomionsa asiassa asiassa C-548/21, CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck (LE-tuomio). Tuomion keskeinen sisältö on, että poliisin oikeus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin ei välttämättä rajoitu vakavan rikollisuuden torjuntaan, mutta laite-etsinnän suorittaminen edellyttää täsmällistä sääntelyä, laite-etsinnän oikeasuhtaisuutta sekä pääsääntöisesti tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteen myöntämää lupaa eli etukäteisvalvontaa.⁴ Suomessa LE-tuomion vaikutus on nähty lähinnä viimeisenä mainittuun eli päätöksentekomenettelyyn liittyvänä.

Aiemmin meillä laite-etsinnästä saattoi päättää poliisiviranomainen. Laite-etsinnän päättämisen siirtämistä esitutkintaviranomaiselta tuomioistuimelle on arvioitu aiemmin pakkokeinolain uudistusten yhteydessä. Päätöksentekomenettelyn muuttamista ei ole kuitenkaan tuolloin katsottu tarpeelliseksi, sillä laite-etsinnän etukäteisen tuomioistuinkontrollin on katsottu olleen pakkokeinolain systematiikan

¹ Ks. esim. Riekkinen 2019, jakso II.1.

² Kaakinen et al. 2025.

³ HaVL 19/2025 vp, s. 2.

⁴ Euroopan unionin tuomioistuin 4.10.2024.

vastainen.⁵ LE-tuomion myötä kansallinen laki oli kuitenkin ristiriidassa Euroopan unionin (EU) oikeuteen nähden ja lainvalmistelutyöhön ryhdyttiin nopeasti. Uusi laite-etsinnästä päättämistä koskeva PKL 29 § astui voimaan joulukuussa 2025, ja sen myötä laite-etsinnästä päättää Suomessakin nykyisin lähtökohtaisesti riippumaton tuomioistuin.

Suomessa on katsottu, ettei laite-etsintä automaattisesti kohdistu perustuslailla (731/1999, PL) turvattuihin perusoikeuksiin.⁶ Myös pakkokeinolain uudistuksen valmistelun yhteydessä perustuslakivaliokunta katsoi, että lakiehdotus voitiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.⁷ LE-tuomiosta on kuitenkin luettavissa vahva viesti koskien perus- ja ihmisoikeuksien huomioimista laite-etsinnästä päätettäessä ja sitä suoritettaessa. EUT on tuomiossaan katsonut, että laite-etsintä voi merkitä vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista henkilön perusoikeuksiin. Siitä huolimatta laite-etsinnän henkilölliseen ulottuvuuteen, eli siihen, kenen laitteeseen etsintää voidaan kohdistaa, ei tuomiossa ole suoraan otettu kantaa.

Kesällä 2025 kotimaisessa mediassa uutisoitiin laajasti kadonneesta pohjalaisperheestä, joka ei katoamisensa jälkeen ole jättänyt jälkeensä fyysisiä tai digitaalisia jälkiä ja jonka vanhempia poliisi epäilee erinäisistä rikoksista. Tuolloin uutisoitiin myös perheen tuttavasta, jota kuultiin rikosasiassa *todistajana* ja jonka puhelimeen suoritettiin kuulustelun yhteydessä laite-etsintää.⁸ Laissa todistajan käsitettä ei ole suoraan avattu, mutta oikeuskirjallisuudessa todistajan on määritelty olevan oikeudenkäynnin asianosaiksiin ulkopuolinen henkilö, jota kuullaan asian käsittelyn kannalta olennaisten tietojen osalta.⁹ Todistajalla ei siis prosessuaalisen asemansa kannalta ole välttämättä merkitystä sillä, millaiseen lopputulemaan rikosasiassa päädytään.¹⁰ Todistajan pääasiallisena ja yleisesti tunnettuna roolina on kertoa nimenomaan omista havainnoistaan, jotka ovat yksilöllisiä ja uniikkeja ja joita ei voida korvata kenenkään muun kertomuksella.¹¹

⁵ HE 217/2022 vp, s. 95–96; Oikeusministeriö 2022, s. 53–54.

⁶ Oikeusministeriö 2022, s. 51.

⁷ PeVL 32/2025 vp, s. 4.

⁸ Yle 4.6.2025; Yle 9.6.2025.

⁹ Ks. esim. Vuorenpää et al. 2021, s. 623. Tämän jakson ovat kirjoittaneet Juha Lappalainen ja Jaakko Rautio.

¹⁰ Launiala 2010 a, s. 123.

¹¹ Helenius – Linna 2024, s. 505. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna; Vuorenpää et al. 2021, s. 623. Tämän jakson ovat kirjoittaneet Juha Lappalainen ja Jaakko Rautio.

Rikosoikeuden emeritusprofessori Matti Tolvanen on kommentoinut pohjalaisperheen tapauksen tutkinnan yhteydessä suoritettua laite-etsintää toteamalla, että poliisi tekee useinkin laite-etsintöjä rikoksesta epäillylle ja että todistajaan kohdistettava laite-etsintä on lain puitteissa mahdollista mutta harvinaista.¹² Suomessa todistaminen on kansalaisvelvollisuus.¹³ Velvollisuus todistaa rikosasiassa koskee Suomen kansalaisten lisäksi kaikkia Suomen tuomiovallan alaisia henkilöitä.¹⁴ Siispä käytännössä kuka tahansa voi milloin tahansa päätyä todistajaksi rikosasiassa. Harva kuitenkaan tulisi ajatelleeksi, että todistajan asema voi olennaisten tietojen ilmaisuvelvollisuuden lisäksi tuoda mukanaan muitakin vaikutuksia, kuten laite-etsinnän myötä viranomaisten pääsyn henkilökohtaisen matkapuhelimen tietosisältöön. Nykyään älylaitteet ovat keskeinen osa elämäämme, ja niitä käytetään niin työntekoon, vapaa-ajan viettoon kuin sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseenkin. Laitteet voivat siis sisältää hyvinkin henkilökohtaista ja arkaluontoista tietoa sen omistajasta tai haltijasta ja tämän tottumuksista. Tässä tutkielmassa otan tarkasteltavaksi laite-etsinnän todistajaan kohdistuvana pakkokeinona.

1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheen raja

Tutkielmassa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Millä edellytyksin todistajan laitteeseen voidaan kohdistaa laite-etsintää?
- 2) Mitä vaatimuksia LE-tuomiosta johtuu, ja miten ne toteutuvat uudistetussa kansallisessa lainsäädännössä?
- 3) Millaisia oikeussuoja- ja valvontakeinoja todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään liittyy?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta pohditaan myös sitä, mitä rajoituksia todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään liittyy. Kolmannen tutkimuskysymyksen yhteydessä pohditaan lisäksi sitä, ovatko keinot nykyisellään riittäviä ja tarkoituksenmukaisia. Todistajaan kohdistuvaa laite-etsintää tarkastellaan kansallisella tasolla erityisesti EUT:n LE-tuomion valossa ja perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvien vaatimusten näkökulmasta. Aiheen käsittely rajataan

¹² Yle 24.6.2025.

¹³ HE 190/2002 vp, s. 5.

¹⁴ HE 190/2002 vp, s. 5; Pölönen 2003, s. 449–450.

koskemaan poliisin suorittamasta esitutkinnasta käynnistyvää rikosprosessia, jossa syytetä ajaa syyttäjää. Menettelyllisten toimijoiden osalta tarkastelu keskittyy poliisiin ja tuomioistuimeen. Tarkastelun ulkopuolelle jätetään muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin suorittama laite-etsintä.

Tutkielma keskittyy tilanteisiin, joissa täysi-ikäinen todistaja ei ole vapaaehtoisesti antanut suostumustaan laite-etsinnän suorittamiseksi. Tarkastelun ulkopuolelle jätetään siis suostumusperusteiseen sekä alaikäiseen todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään liittyvät erityiskysymykset, joihin perustuslakivaliokunnan lausunnossa ja lakivaliokunnan mietinnössä on kiinnitetty huomiota.¹⁵ Tutkielmassa ei tarkastella myöskään rikosasian muutoksenhakuun liittyviä erityiskysymyksiä. Koska tutkielmassa tarkastellaan kotimaista oikeustilaa, jätetään tarkastelun ulkopuolelle myös esimerkiksi rajat ylittävät, kansainväliseen yhteistyöhön ja EU-maiden väliseen oikeusapuun liittyvät tilanteet.

1.3 Metodit

Tutkielmassani käytän pääasiallisena metodina *lainoppia* eli oikeusdogmatiikkaa. Tutkimuskohteena on siis voimassa oleva oikeus. Oikeusdogmatiikkaan sisältyy perinteisesti normikannanottoja ja tulkintakannanottoja, joista ensimmäiset ovat väitteitä siitä, mitkä oikeusnormit kuuluvat voimassa olevaan oikeuteen ja jälkimmäisissä edetään pidemmälle ja väitetään jotakin kyseessä olevan oikeusnormin sisällöstä.¹⁶ Tutkielmani tavoitteena onkin tutkia voimassa olevien laite-etsintää koskevien kansallisten oikeusnormien sisältöä sekä sitä, kuinka voimassa olevia oikeusnormeja tulisi tulkita. Näitä normeja pyritään tulkitsemaan kriittisen oikeuspositivistisen näkemyksen mukaisesti, eli arvosuuntautuneesti perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä näkökulmasta.¹⁷ Perus- ja ihmisoikeusmyönteisyys korostui myös lakimuutokseen johtaneessa LE-tuomiossa.

Erilaiset kannanotot *de lege ferenda* voidaan nähdä tavanomaisena osana lainopillista tutkimusta. De lege ferenda -tutkimuksesta ei ole vakiintunutta määritelmää, mutta perinteisesti sen tehtäväksi on hahmotettu ainakin tiedon tai ratkaisusuositusten tuottaminen lainsäätäjälle. Toisaalta se voi olla myös osallistumista yhteiskunnalliseen

¹⁵ PeVL 32/2015 vp, s. 3; LaVM 13/2015 vp, s. 4 ja 6–7.

¹⁶ Hirvonen 2011, s. 21–23.

¹⁷ Pölönen 2003, s. 10–11.

keskusteluun, ja toisinaan *de lege ferenda* -tutkimuksesta puhutaan myös oikeuspoliittisena tutkimuksena.¹⁸ *De lege ferenda* -tutkimuksen peruslähtökohtana onkin rationaalinen hyväksyttävyyys.¹⁹ Lainopista *de lege ferenda* -tutkimus eroaa siinä, että voimassa olevaa oikeutta koskevien tulkintakannanottojen (*de lege lata*) sijaan otetaan kantaa mahdollisiin lainmuutoksiin ja muutosehdotusten taustaoletuksiin, eli kannanottoja tehdään säädettävän lain kannalta.²⁰ Tässä tutkielmassa pyritään voimassa olevan oikeuden tutkimisen lisäksi esittämään joitakin muutosehdotuksia laite-etsintään liittyvään lainsäädäntöön muun muassa perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvän täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta. Lisäksi tutkielmassa esitetään suosituksia muiden muassa laite-etsinnässä huomioitavan suhteellisuusperiaatteen noudattamisen sekä oikeussuoja- ja valvontakeinojen riittävän kattavuuden varmistamiseksi.

1.4 Lähdeaineisto

Lähdeaineistona tutkielmassa on käytetty vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä Suomen kansallista lainsäädäntöä, EU-lainsäädäntöä sekä ratifioituja kansainvälisiä sopimuksia, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, SopS 18/1990, EIS).²¹ Vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä tutkielman aiheen kannalta keskeisimpiä ovat Suomen perustuslaki, kansallinen pakkokeinolaki sekä oikeudenkäymiskaari (4/1734, OK). Lisäksi tutkielman lähdeaineistona on hyödynnetty heikosti velvoittavia ja sallittuja oikeuslähteitä.²² Tutkielmassa on hyödynnetty runsaasti virallislähteitä ja virallislouonteisia lähteitä, joista korostuvat lakien esityöt, kuten hallituksen esitykset sekä erilaiset niihin liittyvät lausunnot ja mietinnöt. Virallislähteistä tutkielman kannalta yksi keskeisimmistä on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta (HE 70/2025 vp), joka johti PKL:n laite-etsinnästä päättämistä koskevaan muutokseen. Tutkielmassa viitataan valvontakeinojen yhteydessä myös Ruotsin lainsäädäntöön. Edellä mainittujen avulla tarkastellaan laite-etsintään

¹⁸ Leskinen 2022, s. 1158 ja 1160–1162.

¹⁹ Linna 1987, s. 50.

²⁰ Markus 2023, s. 895.

²¹ Letto-Vanamo 2020, s. 48–49.

²² Letto-Vanamo 2020, s. 54–56.

liittyvän lainsäädännön nykytilaa, oikeustilassa tapahtuneita muutoksia ja syitä muutosten taustalla sekä lainsäätäjän tarkoitusta tulkintakannanottoja tehtäessä.

Lähdeaineistona on hyödynnetty myös oikeuskäytäntöä sekä kansallisella tasolla että EU-tasolla. Oikeuskäytännön osalta keskeisin on EUT:n LE-tuomio, jonka asettamia vaatimuksia ja niiden toteutumista kansallisella tasolla tutkielmassa arvioidaan. Suomessa korkein oikeus (KKO) ei näytä linjanneen todistajaan kohdistettavasta laite-etsinnästä, eikä esimerkiksi LE-tuomiossa oteta suoraan kantaa laite-etsinnän henkilölliseen ulottuvuuteen. Tutkielmassa tarkastellaan kuitenkin joitakin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT), EUT:n sekä KKO:n ratkaisuja, joita on myös pyritty tulkitsemaan osin analogisesti tutkielman aiheen ja tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Oikeudenalojen osalta tutkielma sijoittuu prosessioikeuden – tarkemmin rikosprosessioikeuden – sekä pakkokeino-oikeuden alaisuuteen. Tutkielmassa on liittymäkohtia myös poliisioikeuteen ja todistusoikeuteen. Koska tutkielman tarkoituksena on tutkia yksityiskohtaisella tasolla kansallista lainsäädäntöä ja laite-etsintää todistajaan kohdistuvana pakkokeinona nimenomaan Suomessa, on myös suurin osa tutkielman lähdeaineistona hyödynnetystä oikeuskirjallisuudesta kotimaista. Markku Fredman on kirjoittanut runsaasti rikosprosessioikeudesta esitutinnan ja pakkokeinojen näkökulmasta, ja näin ollen Fredmanin yhdessä Lauri Raution, Matti Tolvasen ja Marko Viitasen kanssa kirjoittama teos *Esitutkinta ja pakkokeinot* (2025) on yksi tutkielman tärkeimmistä lähteistä oikeuskirjallisuuden osalta. Tutkielmassa on hyödynnetty myös muita Fredmanin teoksia ja kirjoituksia niiden relevanttiuden ansiosta.

Suomalaisesta oikeustieteellisestä tutkimuksesta keskeisiä lähteitä ovat tutkielman todistusoikeudellisten teemojen osalta Pasi Pölösen väitöstutkimus *Henkilötodistelu rikosprosessissa* (2003) ja Jurkka Jämsän väitöstutkimus *Oikeudelliset todistelunrajoitteet rikosasiassa* (2020). Koska laite-etsintä pakkokeinona kohdistuu laitteessa olevaan dataan, on tutkielman kannalta ollut relevanttia perehtyä myös Juhana Riekkisen väitöstutkimukseen *Sähköiset todisteet rikosprosessissa, Tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen* (2019) sen ollessa yksi harvoja nimenomaisesti sähköistä todistelua laajasti käsitteleviä kotimaisia teoksia.

1.5 Rakenne

Seuraavassa luvussa taustoitetaan tutkielman aihetta avaamalla pakkokeinojen käsitettä ja niiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvää luonnetta. Lisäksi luvussa tarkastellaan laite-etsintää pakkokeinona ja menettelynä. Tutkielman aiheen hahmottamiseksi on katsottu tarkoituksenmukaiseksi avata myös rikosprosessin kulkua sekä laite-etsinnällä hankittavaa sähköistä aineistoa osana rikosasian todistelua.

Luvussa 3 tarkastellaan ensin yleisesti todistajaa pakkokeinojen kohteena. Tämän jälkeen luvussa tutkitaan laite-etsinnän edellytyksiä ja henkilöllistä ulottuvuutta. Lisäksi luvussa tarkastellaan todistajaan kohdistuvaan laite-etsintään liittyviä rajoituksia ja todistajalta laite-etsinnällä saatavan aineiston hyödynnettävyyttä todisteina yleisten todistelunrajoitteiden ja hyödyntämiskieltojen kautta. Lopuksi arvioidaan sitä, tulisiko laite-etsinnän osalta säätää sillä saatavasta ylimääräisestä tiedosta ja sen käyttämisestä.

Luvussa 4 käsitellään ensin perusoikeuksien huomioimista rikosprosessissa. Tämän jälkeen luvussa tarkastellaan, mitä vaatimuksia LE-tuomio asettaa kansalliselle laite-etsintää koskevalle lainsäädännölle ja kuinka kansallinen lainsäädäntö uudistettuna vastaa näihin vaatimuksiin. Luvussa myös tarkastellaan laite-etsintään liittyviä oikeussuoja- ja valvontakeinoja laite-etsinnän kohteena olevan todistajan näkökulmasta. Viimeiseen eli viidenteen lukuun on koottu tutkielmassa tehdyt johtopäätökset.

2 Laite-etsinnästä, perusoikeuksista ja rikosprosessista

2.1 Pakkokeinoista ja niiden suhteesta perusoikeuksiin

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla tarkoitetaan viranomaisen suorittamia tutkittavana olevaan rikokseen liittyviä toimenpiteitä, joilla voidaan puuttua henkilöiden oikeuspiiriin henkilöiden tahdosta riippumatta, eli usein myös ilman suostumusta.²³ PL:n 124 §:stä johtuu, että merkittävää julkista valtaa sisältäviä tehtäviä, jollaisiksi rikosprosessuaaliset pakkokeinot lukeutuvat, voidaan antaa vain viranomaisille, ja näin ollen pakkokeinojen käyttö onkin uskottu viranomaisille yksittäisiä laissa erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta.²⁴ Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämisestä koskevana yleislakina toimii Suomessa pakkokeinolaki, jota sovelletaan, jollei muualla laissa toisin säädetä. Pakkokeinoja käytetään useimmiten esitutinnan aikana.²⁵

Jo tapahtuneiden sekä tapahtuneiksi epäiltyjen rikosten selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen ovat keskeinen osa poliisin rikostorjuntaan liittyviä tehtäviä ja esitutkintaviranomaisen tavoitteita, joista säädetään poliisilaissa (872/2011, PolL).²⁶ Mainitut poliisin suoritettavaksi asetetut tehtävät ovat *esitutkintaa*.²⁷ Esitutkintalain (805/2011, ETL) mukaan esitutkinnassa selvitetään muiden muassa asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat.²⁸ Poliisi toisin sanoen hankkii, järjestää ja tallettaa tietoa sekä tarvittaessa siirtää hankitun tiedon eteenpäin syyteharkinnan suorittamista, rikosoikeudenkäyntiä ja siinä tapahtuvaa todistelua varten.²⁹

²³ Fredman et al. 2025, s. 1–2. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen lisäksi on siviili- ja hallintoprosessuaalisia pakkokeinoja. Ks. esim. Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 183. Tämän jakson on kirjoittanut Reima Kukkonen.

²⁴ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 191. Tämän jakson on kirjoittanut Reima Kukkonen. Poikkeuksia ovat itseapu (PKL 1:5), yleinen kiinniotto-oikeus (PKL 2:1) sekä voimakeinojen käyttö yleisen kiinniotto-oikeuden yhteydessä (PKL 2:3).

²⁵ Helminen et al. 2012, s. 273. Tässä tutkielmassa pakkokeinoilla viitataan nimenomaan rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin.

²⁶ Helminen et al. 2012, s. 59.

²⁷ Launiala 2009, s. 9.

²⁸ Esitutkinnassa selvittettävistä asioista säädetään ETL 1:2:ssä. Uusi ETL 1:2 astuu voimaan 1.6.2026. Muutos koskee lähinnä asianomistajan yksityisoikeudellisten vaatimusten selvittämistä. Muutoksen tarkoituksena on omalta osaltaan sujuvoittaa rikosprosessia. Ks. tarkemmin HE 188/2025 vp.

²⁹ Helminen et al. 2012, s. 229; Launiala 2009, s. 7.

Esitutkinnassa pyritään aineellisen totuuden selvittämiseen ja siten rikosvastuun toteuttamiseen. Toisaalta esitutinnan funktioksi voidaan hahmottaa myös asianosaisten oikeusturvan takaaminen, sillä esitutkintalaki sisältää useita säännöksiä, joiden mukaan kyseinen rikosprosessin ensimmäinen vaihe tulee suorittaa.³⁰ Esitutkintaa voidaankin luonnehtia tarkasti säännellyksi määrämuotoiseksi menettelyksi.³¹ Sen yhteydessä käytettävät pakkokeinot voidaan toisinaan nähdä pääasiallisena keinona hankkia todisteita rikosasiassa, ja pakkokeinoilla voidaankin lain esitöiden mukaan turvata rikoksen selvittäminen, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano.³² Viimeisenä mainitun osalta pakkokeinojen vaikutus on välillinen ja rangaistusjärjestelmän toimintaa tukeva, eikä pakkokeinoja ole sallittua käyttää itsessään rangaistuksena, sanktiona tai muuten preventiivisessä tarkoituksessa.³³

Pakkokeinon käyttäminen edellyttää joko tehtyä tai epäiltyä rikosta, mikä erottaa rikosprosessuaaliset pakkokeinot PolL:ssa säädetyistä salaisia pakkokeinoja vastaavista *salaisista tiedonhankintakeinoista*.³⁴ Pakkokeinoja siis käytetään nimenomaan rikosten selvittämisessä, eli niiden tutkinnassa, kun taas salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö liittyy poliisin tehtävistä rikosten ennalta estämiseen sekä paljastamiseen.³⁵ Pakkokeinoasian menettelyvaiheita ovat pakkokeinopäätös ja sen täytäntöönpano. Niiden käyttämisestä päättää kyseessä olevasta pakkokeinosta riippuen joko esitutkintaviranomainen – tai syyttäjä rikosasian jo siirrettyä syyteharkintavaiheeseen – taikka tuomioistuin.³⁶

Pakkokeinojen tunnuspiirteisiin voidaan lukea yksilön lailla suojattaviin oikeushyviin puuttuminen rikosprosessin kulun turvaamiseksi ja aineellisesti oikean tuloksen

³⁰ Launiala 2010 a, s. 124.

³¹ Launiala 2009, s. 7. Mika Launiala on väitöskirjansa osana olevassa artikkelissa selkiyttänyt esitutinnan määritelmää hahmottelemalla esitutinnan horisontaalisen ja vertikaalisen ulottuvuuden. Horisontaalisessa rajauksessa Launiala on erottanut esitutinnan muusta poliisin toiminnasta, ja vertikaalisessa rajauksessa Launialan mukaan on kyse siitä, milloin asia tulee esitutinnan piiriin ja poistuu siitä. Ks. tarkemmin Launiala 2009, s. 8–19.

³² HE 14/1985 vp, s. 42.

³³ Tolvanen 2013, s. 1304.

³⁴ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 184–185. Tämän jakson on kirjoittanut Reima Kukkonen; Helminen et al. 2012, s. 276.

³⁵ Ks. esim. Metsäranta 2015, s. 51–57.; Sisäministeriössä on parhaillaan käynnissä lainsäädäntöhanke SM047:00/2023 poliisin rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi, sillä Suomessa ei tällä hetkellä ole erillistä rikostiedustelua koskevaa lainsäädäntöä.

³⁶ Helminen et al. 2012, s. 271 ja 278.

aikaansaamiseksi, tarvittaessa fyysistä pakkoa käyttäen.³⁷ Pakkokeinoilla siis rajoitetaan niiden käytön kohteena olevan henkilön perusoikeuksia, eli muiden muassa PL:ssa ja EU:n perusoikeuskirjassa (2000/C 364/01, 18.12.2000) turvattuja oikeuksia, joiden tarkoituksena on turvata luonnollisten henkilöiden ihmisarvon loukkaamattomuus ja yksilön vapaudet ja oikeudet sekä edistää yhdenmukaisuutta yhteiskunnassa.³⁸ Perusoikeudet liittyvät vahvasti inhimillisyyttä ja ihmisyksilön arvoa korostaviin ihmisoikeuksiin, jotka perustuvat valtioiden välisiin sopimuksiin, kuten Euroopan ihmisoikeussopimukseen.³⁹ Pakkokeinoilla voidaan rajoittaa perusoikeuksista esimerkiksi henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta, yksityiselämän ja kotirauhan suojaa, viestintäsalaisuutta sekä omaisuuden suojaa.⁴⁰

Perusoikeuksien rajoittaminen edellyttää lähtökohtaisesti lain tasoista sääntelyä sekä painavaa yhteiskunnallista syytä, jollaiseksi esimerkiksi rikosten tutkinta voidaan katsoa. Lisäksi huomioon tulee ottaa perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Sen lisäksi, että rajoituksista tulee säätää lailla, rajoitusten on oltava täsmällisiä ja tarkkarajaisia sekä perusteeltaan hyväksyttäviä ja oikeasuhtaisia sääntelyn tavoitteeseen nähden. Myös käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen tulee olla riittäviä, perusoikeuden ydinalueen säilyä koskemattomana ja ihmisoikeusvelvoitteiden on tultava noudatetuiksi.⁴¹ Pakkokeinoista päättämistä ja niiden käyttöä koskeva PKL soveltuu niin poliisin kuin muidenkin esitutkintaviranomaisten suorittamaan tutkintaan.⁴² Vaikka pakkokeinoihin liittyvä menettely on Suomessa suhteellisen tarkasti säänneltyä, liittyy sääntelyyn pakkokeinokohtaisia erityispiirteitä ja tulkinnanvaraisuuksia.

³⁷ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 184–185. Tämän jakson on kirjoittanut Reima Kukkonen.

³⁸ Fredman et al. 2025, s. 40. Perusoikeudet voidaan prosessioikeudellisesta näkökulmasta jakaa aineellisiin, eli rikosprosessissa ratkaistavaan asiaan liittyviin perusoikeuksiin, sekä prosessuaalisiin, eli menettelylliseen oikeusturvaan ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiin liittyviin perusoikeuksiin. Ks. esim. Virolainen – Pölönen 2003, s. 71.

³⁹ Fredman et al. 2025, s. 45–46. EU:n perusoikeusjärjestelmässä EIS merkitsee ikään kuin vähimmäisstandardia sen jäsenvaltioille. Ks. Pellonpää et al. 2026, s. 104–105.

⁴⁰ Helminen et al. 2012, s. 270.

⁴¹ PeVM 25/1994 vp, s. 4–5; Vuorenperä et al. 2021, s. 888. Tämän jakson on kirjoittanut Johanna Niemi.

⁴² Muita esitutkintaviranomaisia ovat Rajavartiolaitos, Tulli ja sotilasviranomaiset, joiden toimittamassa esitutkinnassa sovelletaan niitä koskeviin lakeihin (esimerkiksi rajavartiolaki 578/2005 ja laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 108/2018) kirjattuja erityissäännöksiä. Sotilasrikosasioissa sotilasviranomaisen rooli on hiljattain kasvanut, sillä loppuvuodesta 2025 saatettiin voimaan eräät lakimuutokset, joilla poliisin toimivaltuuksia siirretään sotilasviranomaiselle. Ks. HE 82/2023 vp. Lisäksi muissa laeissa on yksittäisiä erityissäännöksiä koskien tiettyjä pakkokeinoja, kuten takavarikkoa ja hävittämistä koskevat huumausainelain (373/2008) 43–44 §:t. Ks. Fredman et al. 2025, s. 2–6.

Ensimmäinen PKL, jonka alaisuuteen koottiin silloiset käytössä olleet pakkokeinot, astui voimaan vuonna 1989 samaan aikaan yhdessä ETL:n kanssa. PKL:iin tehtiin seuraavien vuosikymmenten aikana useita muutoksia, joiden taustalla olivat muiden muassa havaitut puutteet ja tulkinnanvaraisuudet, kehittynyt tekniikka sekä tarve laajentaa esitutkintaviranomaisten toimivaltaa ja keinovalikoimaa rikostutkinnan tehostamiseksi. Vuonna 2014 astuivat voimaan uudistetut pakkokeino- ja esitutkintalait lähes kaksi hallituskautta kestäneen valmistelutyön päätteeksi. Mainittuihin lakeihin on niiden voimaantulon jälkeen tullut paljon muutoksia, erityisesti EIS:n tulkintakäytännöstä ja EU-oikeudesta johtuen.⁴³ Viimeisin muutos PKL:ssa on laite-etsintään liittyvä 8 luvun muutos, jolla PKL niin ikään pyrittiin muuttamaan voimassa olevan EU-oikeuden mukaiseksi.⁴⁴

2.2 Laite-etsinnästä pakkokeinona ja menettelynä

Paikkaan, henkilöön ja tietosisältöön kohdistuvista etsinnöistä säädetään PKL 8 luvussa, ja laite-etsinnästä säädetään mainitun luvun 20–29 §:ssä. Laite-etsinnällä tarkoitetaan siis tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää.⁴⁵ Sen piiriin kuuluvat myös tiedot, jotka tulevat laitteeseen laite-etsinnän toimittamisen aikana.⁴⁶ Laitteen ulkopuolinen tarkastelu ja sen yksilöivien tunnisteiden selvittäminen eivät sen sijaan ole laite-etsintää.⁴⁷ Aiemmin laite-etsintä sisältyi kotietsintään, mutta nykyisin se on oma itsenäinen pakkokeinonsa, vaikka laite-etsintä voi sinänsä edelleen liittyä myös paikkaan kohdistuviin etsintöihin, eli kotietsintään, erityiseen kotietsintään ja paikanetsintään.⁴⁸ Lisäksi laite-etsintään sovelletaan edelleen tietyiltä osin erityistä kotietsintää koskevia säännöksiä.

PKL 8:29:ssä säädetään laite-etsinnästä päättämisestä. Mainittu pykälä muutettiin lailla pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta (1104/2025), ja muutokset astuivat

⁴³ Fredman et al. 2025, s. 5. Ks. tarkemmin pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelyn historiasta myös Fredman 2016.

⁴⁴ HE 70/2025 vp, s. 1.

⁴⁵ Ks. Riekkinen 2019, s. 99–111 ja 232 laitetyypeistä, joihin laite-etsintää voidaan kohdentaa.

⁴⁶ Helminen et al. 2012, s. 293; Tolvanen 2014, s. 309.

⁴⁷ HE 70/2025 vp, s. 32.

⁴⁸ HE 222/2010 vp, s. 109. Paikkaan kohdistuvat etsintätyypit on lueteltu PKL 8:1:ssä. PKL 8:28:n mukaan laite-etsintään sovelletaan paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamista koskevia säännöksiä, kun se toimitetaan jäljempänä mainitun yhteydessä.

voimaan joulukuussa 2025. Aiemmin laite-etsinnän toimittamisesta saattoi päättää lähtökohtaisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies ja tietyissä kiireellisissä tilanteissa myös poliisimies.⁴⁹ Muun viranomaisen etukäteiskontrollia ei vaadittu, vaan sittemmin kumotussa PKL 8:29 a:ssa säädettiin tuomioistuimen suorittamasta mahdollisesta jälkikäteiskontrollista.⁵⁰ EU:ssa ei ole yhtenäistä laite-etsintää koskevaa sääntelyä.⁵¹ LE-tuomiossa EUT on kuitenkin todennut, että rikosasioiden tietosuojadirektiiviä⁵² on EU:n perusoikeuskirjan valossa tulkittava siten, että asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta laite-etsinnän toimittamisen edellytyksenä on tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta. Suomessa vallitsi siten hieman yli vuoden ajan EU-oikeuden vastainen oikeustila laite-etsinnästä päättämisen osalta, ja ristiriitatilanne johti ripeään päätöksentekomenettelyn muutokseen keskittyneeseen lainvalmistelutyöhön.⁵³

Esimerkiksi Varsinais-Suomen käräjäoikeus totesi tammikuussa 2025 antamassaan ratkaisussa keskusrikospoliisin suorittaman laite-etsinnän EU-oikeuden vastaiseksi ja määräsi poliisilla olevat jäljennökset laitteiden sisällöstä hävitettäväksi. Käräjäoikeus katsoi, ettei poliisilla ollut EU-etusijaperiaatteen nojalla toimivaltaa päättää laite-etsinnästä, ja sovelsi siten EU-oikeutta sen kanssa ristiriidassa olleen kansallisen lain

⁴⁹ Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat PKL 2:9:ssä luetellut tahot, eli esitutkintaviranomaisen tietyt virkanimikesidonnaiset virkamiehet sekä syyttäjä.

⁵⁰ Kyseisen pykälän mukaan laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu saattoi esittää tuomioistuimelle vaatimuksen todeta, ovatko laite-etsinnän edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnässä menetelty PKL:n edellyttämällä tavalla, mikäli laite-etsintä oli toimitettu kotietsinnän tai paikanetsinnän yhteydessä taikka oli syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut tietoa, josta on OK 17 luvun mukaan velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta tai joihin ei PKL:n 7 luvun nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

⁵¹ Bernardini – Sanvitale 2023, s. 75.

⁵² Luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäättöksen 2008/977/YOS kumoamisesta 27.4.2016 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680. Suomessa on myös kansallinen rikosasioiden tietosuojalaki (laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä, 1054/2018). LE-tuomiossa on tulkittu, että laite-etsinnässä esitutkintaviranomainen käsittelee mainitussa direktiivissä tarkoitettuja henkilötietoja (kohta 72) sekä yleisesti arkaluontoisia tietoja (kohta 94). Tässä tutkielmassa käytetään paikoitellen termiä *arkaluontoiset tiedot* kuvaamaan laite-etsinnällä saatavia tietoja, sisältäen myös mainitut arkaluontoiset henkilötiedot.

⁵³ Suomessa sovelletaan Euroopan unionin oikeutta, ja soveltamisen lähtökohtana voidaan pitää Suomen liittymissopimusta (1994). Etusijaperiaatteen mukaisesti EU-oikeudesta seuraavan normin ja kansallisen oikeuden normin ristiriitatilanteessa EU-lähteestä peräisin oleva normi saa etusijan. Etusijaperiaatteesta johtuen Suomella on myös EU:n jäsenmaana velvollisuus jättää soveltamatta unionin oikeuden kanssa ristiriidassa olevaa kansallista säädöstä sen hierarkkisesta tasosta riippumatta. Ks. esim. Aalto 2025, s. 41 ja 80.

sijaan.⁵⁴ Turun hovioikeus on sittemmin pysyttänyt käräjäoikeuden päätöksen.⁵⁵ Pekka Aalto on katsonut, että nimenomaan Varsinais-Suomen käräjäoikeuden ratkaisu on huomionarvoinen, sillä asiaa ensimmäisenä asteena käsitellyt tuomioistuin on tehnyt asiassa johtopäätökset EU-oikeuden nojalla kansallisen lain muutosvalmisteluiden ollessa vasta aluillaan.⁵⁶ Kansallisen lainsäädännön ja EU-oikeuden välillä vallinnut ristiriitaisuus lienee myös taustasy sille, että alla olevan taulukon mukaisesti vuonna 2025 poliisin suorittamien laite-etsintöjen määrä väheni noin tuhannella edelliseen vuoteen verrattuna, vaikka trendi on yleisesti ottaen ollut kasvava.

Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen pakkokeinot muuttujina Pakkokeino, Viranomainen, Vuosi ja Tiedot

	Pakkokeinojen lukumäärä	Muutos edelliseen vuoteen (lkm.)
LAI Laite-etsintä		
Poliisi		
2020	7 089	988
2021	7 268	179
2022	7 486	218
2023	8 665	1 179
2024	9 162	497
2025	7 994	-1 168

Poliisin suorittamien laite-etsintöjen lukumäärät Suomessa vuosina 2020–2025.⁵⁷ Kuviosta on nähtävissä, että poliisin suorittamien laite-etsintöjen määrä on vuosittain kasvanut vuotta 2025 lukuun ottamatta. Siitä huolimatta laite-etsintä vaikuttaa olevan varsin käytetty pakkokeino.

Päätöksenteon siirtäminen pidättämiseen oikeutetulta virkamieheltä tuomioistuimelle onkin Suomessa nähty LE-tuomion keskeisimpänä vaatimuksena. Uudistetun lainsäädännön mukaan laite-etsinnästä päättää lähtökohtaisesti tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta (PKL 8:29). Pidättämiseen

⁵⁴ Tuomioistuinlaitos 20.1.2025.

⁵⁵ Tuomioistuinlaitos 28.8.2025. Korkein oikeus on vielä myöntänyt asiassa valituslupan KKO VL:2026-3. Valituslupakortin mukaan kysymys on siitä, oliko laite-etsinnän toimittaminen asiassa ollut suhteellisuusperiaatteen vastaista.

⁵⁶ Aalto 2025, s. 499.

⁵⁷ SVT 4.4.2026. Taulukko on luotu tätä tutkielmaa varten Tilastokeskuksen StatFin-tilastotietokantaa käyttämällä. Taulukoksi on valittu 13ga – Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen pakkokeinot, 2004–2025. Muuttujiksi on valittu pakkokeinojen lukumäärä ja muutos edelliseen vuoteen (lukumäärä), vuodet 2020–2025, pakkokeinoista laite-etsintä sekä viranomaisista poliisi sisältäen keskusrikospoliisin sekä poliisilaitokset.

oikeutettu virkamies voi lainkohdan mukaan kuitenkin edelleen tietyin edellytyksin päättää laite-etsinnästä. Tämä voi toimia päätöksentekijänä ensinnäkin silloin, jos on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä. Jos laite-etsinnässä havaitaan laitteen sisältävän tällaisia tietoja, tulee etsintä keskeyttää ja laite-etsinnästä päättäminen saattaa viimeistään 24 tunnin kuluttua tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää laite-etsinnästä myös silloin, kun kyse on laitteen palauttamisesta siihen oikeutetulle, tai jos laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu vapaaehtoisesti suostuu etsinnän suorittamiseen ja edellytykset muutoin täyttyvät. Mainituissa tapauksissa tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa. Neljäs mahdollinen tilanne, jossa päätöksen voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies, on silloin, jos laite-etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Myös tällöin asia on saatettava viimeistään 24 tunnin kuluttua tuomioistuimen päätettäväksi. Nykyään lähtökohtana on Suomessakin siis tuomioistuimen suorittama etukäteiskontrolli, ja aiempi jälkikäteistä kontrollia koskenut 29 a § on ikään kuin uudistettuna sisällytetty uuteen laite-etsinnästä päättämistä koskevaan pykälään.

Poliisimies saa ottaa teknisen laitteen haltuunsa laite-etsinnän toimittamista varten.⁵⁸ Jos laite-etsintää ei voida viivytyksettä toimittaa, laite on takavarikoitava.⁵⁹ Tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä ja muu henkilö ovat velvollisia antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot sekä avustamaan näiden käyttämisessä. Laite-etsintä saadaan tarkoituksenmukaisuussyistä tai asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä toimittaa myös etäetsintänä, jossa etsintä toimitetaan käyttämättä etsinnän kohteena olevan henkilön luona tai hallussa olevaa laitetta.⁶⁰

⁵⁸ Tietyt haltuunoton yhteydessä suoritettavat ja laite-etsinnän valmisteluun liittyvät toimenpiteet, kuten laitteen asettaminen lentokonetilaan tulevan laite-etsinnän turvaamiseksi, eivät vielä ole laite-etsintää, sillä mainittu toimenpide on esimerkiksi useiden modernien älypuhelimien ja tablettitietokoneiden osalta mahdollista suorittaa avaamatta laitteen lukitusta. Ks. HE 70/2025 vp, s. 32.

⁵⁹ Takavarikko suoritetaan takavarikkoa koskevien PKL 7 luvun säännösten mukaisesti.

⁶⁰ Etäetsinnässä toisesta laitteesta etsitään tietoa teknisellä laitteella tietoverkkoa hyväksi käyttäen. Ks. HE 222/2010 vp, s. 109. Etäetsintä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun laite-etsinnän kohteena olevan henkilön verkkopalveluun liittyvän tilin sisältöä tutkitaan muulla kuin henkilön omalla laitteella. Ks. Riekinen 2019, s. 235.

Laite-etsinnässä on siis kyse varsinaisen laitteen etsimisen sijaan laitteessa olevan tiedon etsimisestä.⁶¹ Laitteessa oleva tieto voi tapauskohtaisesti tarkoittaa esimerkiksi yksilöinti-, loki- ja sijaintitietoja, yhteystietolistauksia, valokuvia, internetin selaushistoriaa taikka puhelimesta säilytettyä viestintää. Lisäksi laite-etsinnällä voidaan saada tietoon henkilön käyttäjätunnuksia ja salasanoja ulkoisiin verkkopalveluihin.⁶² Etsinnällä puututaan siis ensinnäkin henkilötietojen suojaan sekä yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevaan oikeuteen (EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklat). Jälkimmäisestä säädetään myös Suomen perustuslain 10 §:ssä (*yksityiselämän suoja*).⁶³ Henkilötietojen suojalla tarkoitetaan mitä tahansa luonnolliseen henkilöön yhdistettävissä olevien tietojen suojaa. Vaikka perusoikeuskirjassa ja PL:ssa säädetään yksityisyyden sijaan yksityiselämän suojasta, puhutaan oikeuskirjallisuudessa kuitenkin usein yksityisyyden suojasta. Yksityisyys on ulottuvuudeltaan epäselvä oikeus, ja suojan kohteena onkin harvoin nimenomaan yksityisyys.⁶⁴ Käsitteenä se on myös muiden muassa internetin ja tietoverkkoyhteiskuntakehityksen myötä uudessa toimintaympäristössä, ja tietoverkot myös luovat uudenlaisia riskejä ja uhkia perus- ja ihmisoikeuksille, yksityisyyden suoja mukaan lukien.⁶⁵

Lain esitöiden perusteella yksityisyyden suojaan sisältyy muun muassa mainittu yksityiselämän suoja.⁶⁶ Tässä tutkielmassa yksityisyyden suojasta puhuttaessa tarkoitetaan erityisesti PL:ssa ja EU:n perusoikeuskirjassa taattua yksityiselämän suojaa, johon sisältyy yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan turvaaminen sekä kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden loukkaamattomuus. Lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista muiden muassa viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten

⁶¹ HE 222/2010 vp, s. 108.

⁶² Fredman 2025 b, s. 2. Ks. myös LE-tuomion kohta 92.

⁶³ Ks. esim. LE-tuomion kohta 89. Yksityiselämän suoja on taattu myös EIS 8 artiklassa ja KP-sopimuksen (Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä, SopS 7/1976) 17 artiklassa. Mainitut sopimukset velvoittavat Suomea.

⁶⁴ Riekkinen 2019, s. 50–51 ja 57.

⁶⁵ Rantaeskola 2021, s. 50; Riekkinen 2019, s. 49.

⁶⁶ Ks. esim. HE 30/1998 vp, s. 21. Ks. yksityisyyteen liittyvistä oikeuksista tarkemmin myös esim. Riekkinen 2019, s. 50–62.

tutkinnassa ja oikeudenkäynnissä (PL 10.4).⁶⁷ Laite-etsinnän käyttö onkin lailla mahdollistettu keino rajoittaa mainittuja perusoikeuksia.

2.3 Rikosprosessin kulusta ja laite-etsinnällä saatavasta todistelusta

Rikosasioiden tutkimisesta ja pakkokeinojen käytöstä vastaa siis esitutkintaviranomainen. Esitutkinnassa käytettävät pakkokeinot ja siten myös laite-etsintä ovat esitutkintaviranomaisen tapoja hankkia tietoa, ja niiden avulla voidaan tarvittaessa myös suunnata tutkintaa tiettyyn suuntaan. Syyttäjän päätehtäviä rikosprosessissa ovat puolestaan syytteen nostamisesta päättäminen ja syytteen ajaminen oikeusistuimissa. Syyttäjä siis huolehtii rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta ja on aktiivisesti mukana rikosprosessissa aina esitutkinnasta ja pakkokeinojen käytöstä rikosoikeudenkäyntiin asti.⁶⁸ Rikosasioissa todistustaakka (OK 17:3) on syyttäjällä, eli syyttäjällä on velvollisuus näyttää toteen rangaistusvaatimuksensa perusteena olevat oikeustositseikat.⁶⁹ Vaikka syyttäjä ei ole varsinainen esitutkintaviranomainen, voidaan katsoa, että on viime kädessä syyttäjän tehtävä varmistaa, että esitutkinta-aineisto ja todistelu ovat riittävän kattavia syyteharkintaa ja mahdollista tuomioistuinkäsittelyä silmällä pitäen.⁷⁰ Syyttäjän on toteuttava tehtäviään tasapuolisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla, ja lain esitöissä onkin korostettu syyttäjän velvollisuutta huolehtia siitä, että esitutkinnassa on huomioitu sekä rikoksesta epäillyn tai epäiltyjen syyllisyyden puolesta että sitä vastaan puhuvat tosiseikat.⁷¹ Syyttäjän on lähtökohtaisesti nostettava syyte epäilystä rikoksesta, jos hän katsoo, että se on laissa säädetty rangaistavaksi, sen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (laki oikeudenkäynnistä

⁶⁷ Oikeusministeriössä on käynnissä lainsäädäntöhanke OMo67:00/2024 perustuslain 10 §:n tarkistamiseksi. Hanke koskee rikos-, siviili- ja sotilastiedustelun, EU-lainsäädännön sekä vakavan rikollisuuden uusien muotojen ja teknologisen kehityksen tarpeita ja liittyy sisäministeriön rikostiedustelua koskevaan lainsäädäntöhankkeeseen. Muutos koskisi PL 10 §:ssä taattujen perusoikeuksien rajoittamista. Ks. Oikeusministeriö 2026 ja HE 50/2026 vp.

⁶⁸ Virolainen – Pölönen 2004, s. 32. Syyttäjän tehtävistä ja toimivallasta säädetään Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 2 luvussa. ETL 4:2 nojalla syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana niin sanotuissa poliisirikosasioissa.

⁶⁹ Helenius – Linna 2024, s. 504–505. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna. Ks. tarkemmin todistustositseikasta, aputositseikasta, oikeustositseikasta ja todistusteemasta esim. Helenius – Linna 2024, s. 500–501. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna.

⁷⁰ Virolainen – Pölönen 2004, s. 43.

⁷¹ HE 286/2010 vp, s. 18.

rikosasioissa 689/1997, 1:6.1, ROL).⁷² Laite-etsinnällä saatavalla näytöllä voi olla suuri merkitys syyttäjän suorittaman syyteharkinnan kannalta.

Rikosasian varsinaista käsittelyä tuomioistuimessa kutsutaan pääkäsittelyksi, ja sen aikana otetaan vastaan asiassa esitettävä todistelu, eli todistajien suullinen kuuleminen sekä kirjallisten todisteiden esittely.⁷³ Tuomioistuimen funktioksi voidaan hahmottaa pyrkimys aineellisen totuuden selvittämiseen sekä asianosaisten oikeusturvan varmistaminen.⁷⁴ Todistelussa noudatetaan yleisiä todistusoikeudellisia periaatteita.⁷⁵ Kun todistelu on otettu vastaan, tuomioistuin ratkaisee lopulta OK 17:1.2 mukaisen näyttökysymyksen, joka jakautuu yhtäältä todisteiden näyttöarvon punnintaan ja toisaalta näytön riittävyttä koskevaan päätöksentekoon.⁷⁶ Laite-etsinnällä voidaan saada merkittävää näyttöä rikosasioissa, ja se voi olla jopa pääasiallinen keino todisteiden hankkimiseksi. Laite-etsinnällä saatavien todisteiden näyttökysymyksen ratkaisemisessa tulee niiden sähköisestä muodosta johtuen kiinnittää huomiota esimerkiksi datan eheyteen ja alkuperäisyyteen, joilla on vaikutusta todisteiden luotettavuuteen. Tiedoston näkyvän sisällön lisäksi on olennaista tarkastella myös niiden metadataa, joka voi kertoa esimerkiksi tiedoston alkuperästä, luojasta tai siihen tehdyistä muokkauksista.⁷⁷ Kaiken kaikkiaan laite-etsintä pakkokeinona vahvistaa siis rikosprosessin kykyä toteuttaa rikosvastuuta.⁷⁸

⁷² Mikäli syytekynnys ylittyy, syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan (ROL 5:1). Vaikka olisi olemassa todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut 1 momentissa säädetyt edellytykset täyttyvät, syyttäjä saa kuitenkin jättää syytteen nostamatta muiden muassa ROL 7 tai 8 §:n nojalla. Mainituissa lainkohdissa säädetään syytteen nostamatta jättämisestä esimerkiksi vähäisyys- tai konkurrenssiperusteella.

⁷³ Jokela 2025, s. 89–91; Vuorenpää et al. 2021, s. 591. Tämän jakson ovat kirjoittaneet Juha Lappalainen ja Jaakko Rautio.

⁷⁴ Launiala 2010 a, s. 118.

⁷⁵ Ks. tarkemmin todistusoikeudellisista periaatteista esim. Helenius – Linna 2024, jakso IV.3. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna.

⁷⁶ Vuorenpää et al. 2021, s. 693. Tämän jakson ovat kirjoittaneet Juha Lappalainen ja Jaakko Rautio.

⁷⁷ Riekinen 2019, s. 419 ja 423. Ks. tarkemmin sähköisten todisteiden näyttöarvioinnista Riekinen 2019, jakso V.5.

⁷⁸ Launiainen 2010 b, s. 32.

3 Todistaja laite-etsinnän kohteena

3.1 Todistajasta pakkokeinojen kohteena

Todistaja on lähtökohtaisesti rikosasian asianosaispiirin ulkopuolinen henkilö, sillä tämän tulee olla lähtökohtaisesti muu kuin asianosainen, eli rikosasian asianomistaja, vastaaja tai syyttäjä (OK 17:29.1).⁷⁹ Todistajan oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään ETL:ssä ja OK 17 luvussa. Todistamisen luonnetta kansalaisvelvollisuutena korostaa siihen liittyvä sanktioiden eli pakkokeinojen uhka.⁸⁰ Oikeuskirjallisuudessa todistajaan kohdistettavista pakkokeinoista mainitaankin yleensä pakkokeinot saapumisen tehostamiseksi sekä pakkokeinot todistajankertomuksen saamiseksi tuomioistuimessa.⁸¹

Edellä mainituista säädetään todistelua koskevassa OK 17 luvussa. Jos todistaja jättää saapumatta tuomioistuimeen ilman laillista estettä tai poistuu paikalta luvatta, todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja tuomioistuin voi määrätä todistajan noudettavaksi heti tuomioistuimeen. Mikäli asian käsittelyä lykätään, todistajalle asetetaan korkeampi uhkasakko tai hänet voidaan määrätä noudettavaksi lykättyyn käsittelyyn. Noudettavaksi määrätty todistaja saadaan myös ottaa säilöön. Lisäksi, jos todistajan käyttäytymisen perusteella on aihetta olettaa, ettei hän tule noudattamaan kutsua saapua tuomioistuimeen, tuomioistuin voi määrätä hänet noudettavaksi istuntoon. Istuntoon saapunut tai sinne tuotu todistaja voidaan velvoittaa täyttämään velvollisuutensa sakon tai painostusvankeuden uhalla.⁸² ETL 6:2:ssa säädetään siitä,

⁷⁹ Todistajana voidaan kuulla henkilöä, joka täyttää OK 17 luvussa säädetyt erityistä ja yleistä kelpoisuutta koskevat vaatimukset. Ks. Vuorenmaa et al. 2021, s. 623–626. Tämän jakson ovat kirjoittaneet Juha Lappalainen ja Jaakko Rautio. Myös rikosasian asianomistajaa voidaan kuulla todistajana, mikäli asianomistaja ei esitä rikosasiassa vaatimuksia tai käytä toissijaista syyteoikeuttaan. Ks. Helenius – Linna 2024, s. 547. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna. Asianomistajan syyteoikeudesta säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä myös ”ROL”) 1 luvun 14–17 §:ssä. ROL 14.1 §:n mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syytteen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty. Lisäksi asianomistajalla on oikeus ottaa ajaakseen syyte, jonka syyttäjä tai toinen asianomistaja on peruuttanut (ROL 1:15.1). Jo lain sanamuodosta käy ilmi, että asianomistajan syyteoikeus on aina toissijainen syyttäjän syyteoikeuteen nähden.

⁸⁰ Ainoa taho, joka on useiden muiden valtioiden tavoin valtionpäämiehenä vapautettu todistajana toimimisesta, on tasavallan presidentti (OK 17:32). Ks. HE 46/2014 vp, s. 97.

⁸¹ Ks. esim. Helenius – Linna 2024, jakso IV.12. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna.

⁸² Pakkokeinoista saapumisen tehostamiseksi sekä todistajankertomuksen saamiseksi tuomioistuimessa säädetään OK 17:62–64:ssä.

että jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan tutkinnanjohtajan päätöksestä noutaa sinne.

Todistajaa mahdollisten PKL:ssa säädettyjen eli esitutkinnassa rikoksen selvittämiseksi käytettävien pakkokeinojen kohteena ei ole oikeuskirjallisuudessa juurikaan käsitelty. Monesti kyllä mainitaan, että sen lisäksi, että Suomen tuomiovallan alaisuudessa olevat henkilöt voidaan velvoittaa suullisesti todistamaan käsillä olevasta rikosasiasta, säädetään laissa myös todisteiden esittämisvelvollisuudesta (*editiovelvollisuus*).⁸³ ETL 7:8.3 mukaan todistaja on paitsi totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta velvollinen ilmaisemaan sen, mitä tietää tutkittavana olevasta asiasta, myös velvollinen esittämään hallussaan olevan, esitutkinnan kannalta merkityksellisen asiakirjan tai muun todistusaineiston, mikäli se PKL:n nojalla ja sen estämättä voitaisiin takavarikoida. Samankaltaisesti säädetään myös OK 17:9.1:ssa, jonka mukaan jokaisella on velvollisuus saapua tuomioistuimeen kuultavaksi todistelutarkoituksessa sekä luovuttaa esine tai asiakirja tuomioistuimelle todisteeksi taikka sallia katselmuksen toimittaminen, jollei laissa toisin säädetä.⁸⁴ Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan todistajaa laite-etsinnän kohteena etsinnän edellytysten ja henkilöllisen ulottuvuuden kautta.

3.2 Laite-etsinnän edellytykset ja henkilöllinen ulottuvuus

Kysymystä todistajasta laite-etsinnän kohteena voidaan lähestyä tarkastelemalla pakkokeinojen käytön yleisiä ja erityisiä edellytyksiä. Rikoksen tai rikosepäilyn eli yleisten edellytysten lisäksi pakkokeinojen käytöstä päätettäessä on arvioitava erityisiä edellytyksiä, jotka kytkeytyvät rikoksen törkeysasteeseen ja/tai rikostyyppiin. Pakkokeinon käyttö voi edellyttää esimerkiksi sitä, että ”rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta”. Toisaalta käyttöedellytys voi kytkeytyä

⁸³ Riekkinen 2019, s. 263–264. Editiovelvollisuus koskee vain asiakirjoja ja esineitä, jotka ovat todistajan hallussa. Muualta kuin suojattujen henkilötahojen hallusta löydetty asiakirjat voidaan vapaasti takavarikoida rikosasian todistusaineistoksi. Ks. Pölönen 2003, s. 190.

⁸⁴ Ilmaisulla ”jollei laissa toisin säädetä” viitataan tässä yhteydessä *todistamiskieltoihin*, joita käsitellään jäljempänä tässä tutkielmassa. Henkilöllä, jolla on OK 17 luvun nojalla oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta, ei ole velvollisuutta luovuttaa esinettä tai asiakirjaa todistusaineistona käytettäväksi. Vaikka todistamiskiellot siis rajoittavat editiovelvollisuutta, ei aihetta tarkastella tässä yhteydessä sen laajemmin, sillä se ei ole tämän tutkielman kysymyksenasettelun ja aiheen rajauksen kannalta olennaista tai tarkoituksenmukaista.

odotettavaan vähimmäisrangaistukseen. Tulkinta tehdään päätöksentekohetkellä tiedossa olevien seikkojen valossa.⁸⁵

Toisaalta erityinen edellytys voi liittyä törkeysasteen sijasta myös rikostyyppiin. Esimerkiksi telekuuntelun osalta PKL 10:3:ssa on lueteltu tyhjentävästi ne rikokset, joista epäillyn hallussa olevaan tai oletettavasti muuten käyttämään teleosoitteeseen tai -päätelaitteeseen esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua. Lisäksi PKL:ssa on pakkokeinoja, joissa pakkokeinon käyttö on lähtökohtaisesti kytketty edellä kuvatulla tavalla rikoksen enimmäisrangaistukseen, mutta pykälässä on lisäksi lueteltu rikoksia, joiden selvittämisessä kyseessä olevaa pakkokeinoja voidaan *myös* käyttää.⁸⁶

Laite-etsinnän edellytyksistä säädetään PKL 8 luvun 21 §:ssä. Laite-etsintä saadaan toimittaa, jos 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä PKL:n 7 luvussa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, se on rikoksella joltakulta viety tai se tuomitaan menetetyksi (PKL 7:1). Edellä lausuttu koskee myös dataa, eli tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla, ja datan muodossa olevaa asiakirjaa. Asiakirja on takavarikoimisen sijaan jäljennettävä, jos jäljennös on riittävä todistelun luotettavuuden kannalta ja jos asiakirja on viivytyksettä ja asiakirja-aineiston laadun ja laajuuden puitteissa jäljennettävissä (PKL 7:2). Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety. Sitä ei saa kuitenkaan kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevista telepakkokeinoista ja teknisestä tarkkailusta säädetään PKL 10 luvussa.

⁸⁵ Fredman et al. 2025, s. 687 ja 690. Pakkokeinon käyttöä koskevassa törkeysarvioinnissa ei tarvitse ottaa huomioon RL 6:8 mukaisia rangaistusasteen yleisiä vähentämisperusteita, joiden ollessa käsillä voidaan noudattaa lievennettyä rangaistusasteikkoa, tai RL 7:2 mukaisia yhteisen rangaistuksen määrittämiseen liittyviä korotettuja enimmäisrangaistuksia. Tulkinta tehdään sen hetkisen tiedon valossa myös törkeysportaisiin jaettujen rikosten kvalifiointiperusteita arvioitaessa. Ks. Fredman et al. 2025, s. 691–692.

⁸⁶ Fredman et al. 2025, s. 693.

PKL:ssa ei ole yleissäännöstä siitä, kuka voi olla pakkokeinojen kohteena. Pakkokeinojen kohteena olevaa henkilöpiiriä rajaavat omalta osaltaan lähinnä kansainväliseen oikeuteen liittyvät periaatteet ja sopimukset – nekin varsin kapealaisesti.⁸⁷ Laite-etsinnänsä osalta sen henkilöllistä ulottuvuutta ei ole erikseen lainsäädännössä tai muutoin rajattu, vaan laite-etsinnän edellytykset kytkeytyvät epäillyn rikoksen törkeysasteeseen (tai vaihtoehtoisesti yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvien seikkojen selvittämiseen). Esimerkiksi laite-etsinnän haltuun ottamista koskevassa PKL 8:22:ssa käytetään ilmaisua ”se, jonka hallusta tekninen laite on otettu tai jolla muuten on siihen oikeus” ja tietojenanto- ja avustusvelvollisuutta koskevassa PKL 8:23:ssa käytetään ilmaisua ”tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä ja muu henkilö”. Esimerkeistä on tulkittavissa, että laite-etsinnän kohteena voi olla muukin kuin rikoksesta epäilty – näin ollen myös todistaja. Laite-etsinnän käyttöä ei siis ole PKL:ssa rajattu mihinkään tiettyyn henkilöpiiriin, vaan sen käytöstä voidaan päättää ja sitä voidaan suorittaa, kun yleisten ja erityisten käyttöedellytysten arvioidaan tapauskohtaisesti täyttyvän. Laite-etsintää voidaan verrata telepakkokeinoihin, joista säädetään PKL:n salaisia pakkokeinoja koskevassa 10 luvussa. Telepakkokeinoilla voidaan saada samankaltaisia tietoja kuin laite-etsinnällä, ja niillä puututaan laite-etsinnän tavoin sen kohteen yksityisyyden suojaan.⁸⁸

Televalvonnan edellytyksistä säädetään PKL 10:6:ssä. Televalvontaan kohdistettavien henkilöiden piiristä säädetään puolestaan PKL 10:7:ssä, jonka mukaan esitutkintaviranomainen saa tietyissä tilanteissa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, *todistajan* tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Esitutkintaviranomainen

⁸⁷ Fredman et al. 2025, s. 701–702. Keskeisinpinä esimerkkeinä voidaan mainita vieraiden valtioiden diplomaattiset edustajat ja lähetetyt konsulit, joiden asemamaa on Suomi. Wienin yleissopimuksen (SopS 4/1970) ja konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 50/1980) nojalla edellä mainitut tahot nauttivat rikosoikeudellista ja prosessuaalista immunitettia, eikä esimerkiksi diplomaattia saa pidättää eikä ilman hänen suostumustaan kuulustella rikoksen selvittämiseksi. Ks. tarkemmin pakkokeinojen henkilöllisistä rajoituksista Fredman et al. 2025, jakso 8.4.6.

⁸⁸ Myös Fredman on katsonut, että laite-etsintä tulisi sekä päätöksentekomenettelyn että edellytysten osalta rinnastaa telepakkokeinoihin. Ks. Fredman 2025 a, s. 688–689 ja Fredman 2025 b, s. 2. Telepakkokeinoja ovat telekuuntelu ja televalvonta. *Telekuuntelulla* tarkoitetaan PKL 10:3.1:n mukaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitettyssä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien välitystietojen selvittämiseksi. Televalvonnalla tarkoitetaan puolestaan PKL 10:6.1:n mukaan viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä.

saa kohdistaa televalvontaa henkilön telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman suostumusta silloin, kun esitutkinta koskee tiettyjä PKL 10:6.2:ssa tarkoitettuja rikoksia ja henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan suostumustaan. Lisäksi edellytetään, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Lain esitöissä on katsottu, että suostumusperusteinen televalvonta on rikosten selvittämistä varten välttämättömänä ulottuu myös todistajaan.⁸⁹

PKL:sta löytyy siis laite-etsintään verrannollisia pakkokeinoja, joiden osalta todistaja on kirjoitetun lain tasolla erikseen mainittu pakkokeinon käyttöedellytysten täytyessä sen mahdollisena kohteena. Se, ettei laite-etsinnän osalta näin ole, voidaan nähdä ristiriitaisena. Riekkinen on sähköistä todistelua käsittelevässä väitöskirjassaan todennut, että kotimaisessa pakkokeinolainsäädännössä ei säädetä yleisestä pakkokeinosta, jolla kuka tahansa asianosainen tai sivullinen määrättäisiin luovuttamaan jokin asiakirja tai esine. Riekkisen mukaan ”pakkokeinolain järjestelmässä laite-etsintä näyttääkin olevan ensisijainen pakkokeino datan hankkimiseen paitsi epäillyltä myös kolmansilta osapuolilta”.⁹⁰

Aiemmissa pakkokeinoja koskeissa hallituksen esityksissä todistajaan kohdistettavaa laite-etsintää ei ole käsitelty.⁹¹ Pakkokeinolain 8 luvun muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä todistajaa laite-etsinnän kohteena on kuitenkin käsitelty, joskin suhteellisen lyhyesti ja pintapuolisesti. Esitöissä on viitattu Poliisihallituksen ja Sisä-Suomen poliisilaitoksen lainvalmisteluhankkeen lausuntokierroksella antamiin näkemyksiin todistajaan *suostumusperusteisesti* kohdistettavasta laite-etsinnästä. Lisäksi esitöissä on arvioitu laite-etsinnän mahdollista edellä mainittua telepakkokeinoihin vertautuvaa henkilöperusteisuutta. Laite-etsinnän ei ole tältä osin nähty vertautuvan telepakkokeinoihin, sillä laite-etsinnän on katsottu kohdistuvan tiettyyn tai tiettyihin etukäteen tiedossa oleviin laitteisiin.⁹²

LE-tuomion myötä annetussa hallituksen esityksessä on suoraan todettu, että rikoksesta epäillyn lisäksi laite-etsinnän kohteena voivat olla myös asianomistajat ja

⁸⁹ HE 222/2010 vp, s. 124–125.

⁹⁰ Riekkinen 2019, s. 263.

⁹¹ Ks. HE 14/1985 (tällöin laite-etsintä ei vielä ollut oma itsenäinen pakkokeinonsa vaan sisältyi paikanetsintään), HE 224/2010 vp ja HE 222/2010 vp.

⁹² HE 70/2025 vp, s. 15–16 ja 19–21.

todistajat. LE-tuomiossa ei sen sijaan ole suoraan otettu kantaa laite-etsinnän henkilölliseen ulottuvuuteen. Esityksessä on kuitenkin katsottu, että EUT:n ratkaisukäytäntö edellyttäneen nykyistä tarkempaa lainsäädäntöä henkilöryhmien jaottelun osalta ja että tällä hetkellä lähinnä pakkokeinojen käyttöä ohjaava suhteellisuusperiaate rajoittaa etsinnän kohdistamista muihin kuin rikoksesta epäiltyyn.⁹³ Myös sisäministeriö on lausunnossaan ehdottanut, että teknologianeutraalin sääntelyn ja pakkokeinolain yleisen systematiikan varmistamiseksi laite-etsinnästä päättämistä koskeva lainkohdan soveltamisala tulisi televalvonnan tavoin sitoa henkilöön.⁹⁴ Hallituksen esityksessä on kuitenkin keskitytty tarpeeseen muuttaa lainsäädäntöä nimenomaan laite-etsinnästä päättämisen osalta ja todettu, ettei koko menettelyä ole tarpeen uudistaa – vedoten myös lainvalmistelun kiireelliseen aikatauluun.⁹⁵

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan suosittanut valtioneuvostoa käynnistämään selvitystyön, jossa arvioitaisiin laite-etsintämenettelyn uudistamista päätöksentekomenettelyä laajemmin perus- ja ihmisoikeuksien sekä teknologisen kehityksen ja toimintaympäristön muutosten näkökulmasta.⁹⁶ Lakivaliokunta on mietinnössään puoltanut ehdotusta.⁹⁷ Koska laite-etsinnällä puututaan sen kohteen yksityisyyden suojaan, tulee laite-etsinnästä säätää laissa perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatimalla tavalla. Mikäli selvitystyö aloitetaan, tulisi siinä arvioida laite-etsintää perustuslakivaliokumman esittämien lähtökohtien lisäksi myös todistajan näkökulmasta. Olisi perusteltua arvioida, tulisiko laite-etsinnänkin olla todistajaan kohdistettuna mahdollista ensisijaisesti suostumusperusteisena ja televalvonnan tavoin vain erityistapauksissa ilman suostumusta.

Joka tapauksessa voitaneen todeta, että ainakin täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus huomioiden olisi perusteltua, että todistajasta laite-etsinnän mahdollisena kohteena säädettäisiin laissa suoraan. Mikäli PKL:ssa ilmaistaisiin selkeästi, että laite-etsintä voi kohdistua myös todistajaan muutoinkin kuin suostumuksen kautta, toisi se todistajan aseman mukanaan tuomiin vaikutuksiin ennakoitavuutta. Laite-etsinnän kohdehenkilöiden piirin määrittelemineen olisi

⁹³ HE 70/2025 vp, s. 20. Ks. myös LE-tuomion kohta 100.

⁹⁴ Sisäministeriö 2025, s. 2.

⁹⁵ HE 70/2025 vp, s. 19–21.

⁹⁶ PeVL 32/2025 vp, s. 4.

⁹⁷ LaVM 13/2025 vp, s. 5.

tarkoituksenmukaista ottaen myös huomioon sen, että todistaja on asianosaiksiin ulkopuolinen henkilö ja laite-etsintä voi LE-tuomion mukaisesti merkitä vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista tämän perusoikeuksiin.⁹⁸ Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan, mitä rajoituksia todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään liittyy.

3.3 Todistajalta laite-etsinnällä saatavaan todistusaineistoon liittyvät rajoitukset

3.3.1 Todistamiskiellot

Todistamiskiellot muodostavat merkittävän rajoituksen siihen, millaista aineistoa todistajan laitteesta voidaan laite-etsinnällä laillisesti takavarikoida ja jäljentää. Kiellot asettavat rajoituksia todisteiden hankkimiseksi todistajalta laite-etsintää käyttämällä, sillä laite-etsintään sovelletaan takavarikoimis- ja jäljentämiskielloja, joissa puolestaan viitataan OK:n mukaisiin todistamiskielloihin todisteiden hankkimista koskevin rajoituksina.⁹⁹ Todistamiskielloille ei ole lainsäädännöllistä määritelmää, mutta niillä tarkoitetaan OK 17 luvussa säädettyjä normeja, joilla rajoitetaan todisteiden esittämistä pääkäsittelyssä.¹⁰⁰ Todistamiskiellot ovat laissa säädettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia kieltäytyä todistamasta, ja ne ulottuvat rikosprosessin kaikkiin vaiheisiin aina esitutkinnasta tuomioistuinkäsittelyyn.¹⁰¹

Todistamiskielloilla suojataan erilaisia yksityisiä ja julkisia salassapitointressejä, joiden merkitys voidaan nähdä rikosprosessuaalista selvittämistä tärkeämpänä. Niillä on siis prosessinulkoinen tavoite, joka saattaa olla ristiriidassa aineellisen totuuden selvittämiseen nähden. Yksityistä intressiä voidaan perustella lisäksi yksityisyyden suojalla ja tiettyihin ammatteihin liittyvällä luottamuksellisuudella sekä esimerkiksi liike- ja ammattisalaisuuksien taloudellisen kasvun ja salaisuuksien

⁹⁸ Ks. LE-tuomion kohta 95.

⁹⁹ Laite-etsinnän edellytyksiä koskevan PKL 8:21.1:n 2-kohdan mukaan laite-etsintä saadaan toimittaa, jos etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä PKL 7:1.1-2:ssa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka PKL 7:2:n nojalla jäljennettävä asiakirja. Näin ollen PKL 7:3:ssa säädetty esteet koskevat myös laite-etsinnän suorittamista, vaikkei laite-etsinnän edellytyksiä koskevassa lainkohdassa viitata suoraan myös PKL 7:3:ään. PKL 7:3:ssa säädetään takavarikoimis- ja jäljentämiskielloista, jotka perustuvat OK 17 luvun mukaisiin todistamiskielloihin.

¹⁰⁰ Riekkinen 2014, s. 124; Jämsä 2020, s. 204.

¹⁰¹ Toisinaan oikeuskirjallisuudessa todistamiskiellot on määritelty myös laajemmin. Esimerkiksi Pölösen mukaan todistamiskielloilla tarkoitetaan mitä tahansa todisteiden hankkimiseen ja esittämiseen liittyviä kieltoja. Ks. Pölönen 2003, s. 182–183. Tässä tutkielmassa on aiheen rajauksen kannalta katsottu tarkoituksenmukaiseksi ymmärtää todistamiskiellot Jämsän esittämän suppeamman määritelmän mukaisesti.

haltijalleen tuoman taloudellisen arvon suojelulla.¹⁰² Pohjimmiltaan todistamiskielloissa on siis kyse rikosprosessuaalisen *keinon* ja *tarkoituksen* oikeasuhtaisuuden punninnasta.¹⁰³ Todistamiskiellot vaikuttavat lisäksi todistajaan kohdistettaviin laite-etsintöihin siten, että todistajalla, jolla on OK:n nojalla oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta, ei ole velvollisuutta antaa esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeellisia salasanoja tai muita tietoja taikka avustaa niiden käyttämisessä (PKL 8:23.1 ja 3).

OK 17 luvun mukaiset todistamiskiellot voidaan jakaa todistusteemakieltoihin ja todistuskeinokieltoihin. Todistusteemakielloilla tarkoitetaan oikeutta tai velvollisuutta kieltäytyä todistamasta tietystä säännöksessä yksilöidystä tiedosta.¹⁰⁴ Todistusteemakielto siis kieltämällä tiettyyn tosiseikkaan kohdistuvan todistelun vastaa kysymykseen siitä, mitä ei saa todistaa.¹⁰⁵ Todistusteemakieltoihin liittyviin säännöksiin kuuluvat esimerkiksi Suomen suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen järjestykseen koskevat tiedot (valtionsalaisuus ja kansainväliset suhteet). Todistusteemakiellot ovat lain sanamuodon perusteella luonteeltaan todistamisen kieltäviä velvollisuuksia, lukuun ottamatta liike- tai ammattisalaisuutta koskevaa säännöstä, joka *oikeuttaa* sen haltijan olla todistamatta säännöksen mukaisesta tiedosta. Lain sanamuodosta on siis pääteltävissä, että liike- tai ammattisalaisuuden haltijan suostumuksella saatavat tiedot eivät lukeudu todistamiskiellon alaisuuteen, ja laite-etsintä niitä sisältävään laitteeseen tai tietojärjestelmään voi siten olla suoritettavissa.

Todistuskeinokielloilla tarkoitetaan käsitteen mukaisesti tiettyyn todistuskeinoon kohdistuvaa kieltoa, joka velvoittaa tai oikeuttaa tietyn tahon kieltäytymään todistamisesta.¹⁰⁶ Se siis estää jollakin todistuskeinolla toteutettavan todistelun kohteesta, joka itsessään olisi sallittu, tai tietystä nimenomaisesta seikastosta.¹⁰⁷

¹⁰² Jämsä 2020, s. 183; Pölönen 2003, s. 202. Vanhemmassa todistusoikeudellisessa tutkimuksessa yhtenä todistuskieltojen oikeusperusteena mainitaan myös todistelun luotettavuuden lisääminen, joka ei toki ole ristiriidassa rikoksen selvittämisen kanssa. Ks. esim. Hormia 1978, s. 112 ja Pölönen 2003, s. 198. Todistelun luotettavuuden lisäämisellä viitataan kuitenkin tässä yhteydessä luonnollisesti nimenomaan henkilötodisteluun.

¹⁰³ Hormia 1978, s. 186; Pölönen 2003, s. 204.

¹⁰⁴ Jämsä 2020, s. 185.

¹⁰⁵ Pölönen 2003, s. 182. Yksistään todistusteemakieltojen alaisuuteen lukeutuvista todistamiskielloista on säädetty OK 17:10:ssa, OK 17:11.1:ssa, OK 17:12.2:ssa, OK 17:12.4:ssa sekä OK 17:19:ssa.

¹⁰⁶ Jämsä 2020, s. 185.

¹⁰⁷ Pölönen 2003, s. 183–184. Ainoa puhdas todistuskeinokielto koskee tasavallan presidenttiä, sillä OK 17:32 kieltää kutsumasta kuulemishetkellä Suomen valtionpäämiestä todistajaksi.

Suurin osa todistamiskielloista ilmenee OK 17 luvussa todistusteema- ja todistuskeinokiellon yhdistelminä, jotka soveltuvat vain, jos kumpikin edellytys täyttyy. Toisin sanoen kyse on todistusteemakielloista, joihin liittyy jokin henkilöllinen raja. ¹⁰⁸

Yhdistelmäkieltojen yhteydessä voidaan puhua myös todistusmetodielementistä, joka liittyy siihen, millä tavalla rikosasian todistelua voidaan hankkia ja esittää. ¹⁰⁹ Yhdistelmäkielloilla säädetään nimittäin esimerkiksi siitä, ettei terveydenhuollon ammattihenkilö saa todistaa henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluontoisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta tämä on asemansa tai tehtävänsä johdosta saanut tietää. ¹¹⁰ Siten muu kuin terveydenhuollon ammattilainen voi todistaa tällaisesta tiedosta, ja toisaalta esimerkiksi lääkärikin voi todistaa tällaisesta tiedosta, jos hän on muuta kautta tullut siitä tietoiseksi. Siten myös laite-etsintää, jolla voidaan saada tietoa henkilön tai hänen perheensä salaisuudesta, jolla voi olla rikosasian selvittämisen kannalta merkitystä, voidaan suorittaa, jos kyse ei ole terveydenhuollon ammattilaisen omistamasta tai hallitsemasta laitteesta ja hänen ammattinsa tai asemansa kautta saamasta tiedosta. Lain sanamuodosta on jälleen pääteltävissä, että yhdistelmäkieltojenkin osalta kyse on pääosin todistamisen kieltävistä velvollisuuksista. Poikkeuksena on OK 17:12, jonka 3 momentti sisältää samanaikaisesti lainkohdassa yksilöityjä virkamiehiä koskevan velvollisuuden ja oikeuden todistaa tietyistä siinä yksilöidyissä lainkohdissa tarkoitetuista tiedoista. Poikkeus on myös lähdesuojaa koskeva OK 17:20.1, jonka nojalla yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, julkaisijalla tai ohjelmatoiminnan harjoittajalla on oikeus

¹⁰⁸ Jämsä 2020, s. 185–186. Todistusteema- ja todistuskeinokiellojen yhdistelmistä säädetään OK 17:11.2-3:ssa, OK 17:12.1:ssa, OK 17:12.3:ssa, OK 17:12.5:ssa, OK 17:13.1:ssa, OK 17:13.3:ssa, OK 17:14.1:ssa, OK 17:16.1-2:ssa sekä OK 17:20:1:ssa.

¹⁰⁹ Jämsä 2020, s. 187–188; Pölönen 2003, s. 187.

¹¹⁰ Oikeuskäytännössä henkilön terveydentilaa koskevat arkaluontoiset tiedot on käsitetty melko laajasti. Esimerkiksi korkeimman oikeuden keskusrikospoliisin valitusta koskevassa ratkaisussa KKO 2021:72 on katsottu, että henkilön nimi, henkilötunnus ja yhteystiedot eivät sellaisenaan ole henkilön terveydentilaa koskevia arkaluontoisia tietoja. Tapauksessa oli kyse siitä, että keskusrikospoliisi oli suorittanut laite-etsintää ja erotellut psykoterapiakeskus Vastaamon tietokannasta edellä mainitut asiakastiedot. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että se seikka, että tiedot ovat olleet peräisin mielenterveyspalveluita tarjonneen yrityksen asiakastietokannasta, viittaa kuitenkin siihen, että henkilöt ovat olleet hoitosuhteessa kyseessä olevaan yritykseen ja siellä työskenteleviin terveydenhuollon ammattihenkilöihin. Ratkaisussa katsottiin, että kyse on näin ollen OK 17:14.1:ssa tarkoitetuista todistamiskiellon piiriin kuuluvista tiedoista, joita ei saa takavarikoida, jäljentää, tutkia tai hyödyntää rikosasiassa.

olla ilmaisematta tietojen antajan tai yleisön saataville toimitetun viestin laatijan henkilöllisyys.¹¹¹

Todistamiskieltoihin liittyy muitakin poikkeuksia kuin edellä mainitut todistamiskiellon alaisen tiedon haltijaan suostumukseen liittyvät poikkeukset. Koska yksityinen salassapitointressi liittyy aina johonkin tiettyyn tahoon, on kyseisellä taholla lähtökohtaisesti oikeus itse määrätä tällaisesta tiedosta. Esimerkiksi lääkäri voi suojatun tahon suostumuksella todistaa todistuskiellon alaisesta tiedosta, eikä salassapitovelvollisuus siten estä myöskään tällaisen tiedon hankkimista laite-etsinnällä todistajan asemassa olevan lääkärin hallitsemasta laitteesta tai tietojärjestelmästä. Todistamiskiellosta poikkeaminen suostumuksella edellyttää suojatun tietoista ja nimenomaista suostumusta.¹¹² Viranomaista koskeva todistamiskielto voi puolestaan väistyä lapsen edun, erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun taikka epäillyn väärinkäytöksen vuoksi, jos jokin edellä mainituista nähdään suhteelliselta painoarvoltaan niin merkittävänä, että poikkeaminen katsotaan perustelluksi.¹¹³ Lisäksi OK 17:9.3:n mukaan todistamiskielto ei koske tietoa, jonka oikeudettomasta hankkimisesta, paljastamisesta tai käyttämisestä syyttäjä ajaa syytettä.

Vaikka erillistä säännöstä ei ole, todistamiskiellosta voidaan lain esitöiden ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella poiketa myös silloin, jos todistamiskiellon alaisen tiedon paljastuminen on vastaajan edun mukaista.¹¹⁴ Viimeisenä poikkeuksena mainittakoon todistamiskiellon murtaminen, joka merkitsee jonkun velvoittamista todistamaan tuomioistuimen päätöksellä ja siten todistelun

¹¹¹ Korkein oikeus on arvioinut toimittajan lähdesuojaa takavarikon esteenä esimerkiksi ratkaisussaan KKO 2019:112. Tapauksessa toimittajaa epäiltiin turvallisuussalaisuuden paljastamisesta puolustusvoimien Viestikoekeskusta käsittelevään artikkeliin liittyen. Poliisi teki laite-etsinnän toimittajan asunnosta takavarikoituun kannettavaan tietokoneeseen ja tallennuslaitteisiin. Aineisto sinetöitiin, ja kysymys muun muassa sen tutkimisesta saatettiin tuomioistuimen ratkaistavaksi. Käräjä- ja hovioikeudet olisivat sallineet aineiston takavarikoimisen ja jäljentämisen todisteena käytettäväksi, mutta korkein oikeus katsoi todistamiskiellon täyttyvän, sillä aineiston sisältö olisi voinut johtaa julkaistun artikkelin lähteiden paljastumiseen. Vaikka esimerkiksi esitutkinta- ja pakkokeino- ja tutkimuskeskus on esittänyt mietinnössään lähdesuojan heikentämistä salassapitovelvollisuuden rikkomista tutkittaessa, toimittajalta tai vastaavalta ei voida takavarikoida liioin sellaista aineistoa, joka paljastaisi uutislähteen, kun kyse on perusmuotoisesta salassapitorikoksesta. Ks. KM 2009:2, s. 67 ja Fredman et al. 2025, s. 918–919.

¹¹² Jämsä 2020, s. 191–192. Todistamiskieltoja, joista voidaan poiketa suojatun suostumuksella, koskevat säännökset ovat OK 17:11.2–3, OK 17:12.1–2, OK 17:13.1, OK 17:13.3, OK 17:14.1 sekä OK 17:16.1.

¹¹³ Jämsä 2020, s. 190.

¹¹⁴ HE 46/2014 vp, s. 71; KKO 2011:91.

rajoittamista koskevan päätösvallan siirtämistä tuomioistuimelle. Yleensä edellytetään, että rikosasiassa kyseiseen todisteeseen vetoava taho vaatii murtamista ja antaa tuomioistuimelle riittävän selvityksen murtamisen perusteiden täyttymisestä.¹¹⁵

3.3.2 Etsintävaltuutettu todistamiskieltojen noudattamisen valvojana

Todistajaan kohdistettavaa laite-etsintää rajoittavien todistamiskieltojen osalta huomionarvoisia ovat *etsintävaltuutettua* koskevat säännökset. Kun laite-etsintä suoritetaan paikkaan kohdistuvan etsinnän yhteydessä, noudatetaan viimeksi mainitun toimittamista koskevia säännöksiä. Muissa tapauksissa, eli kun laite-etsintä suoritetaan itsenäisenä pakkokeinona, noudatetaan soveltuvilta osin muun muassa erityiseen kotietsintään liittyviä säännöksiä (PKL 8:28). Kun laite-etsinnän kohteeksi voidaan olettaa joutuvan todistamiskieltoihin perustuvien takavarikko- ja jäljentämiskieltojen alaista aineistoa, on kyseessä erityisen kotietsinnän kaltainen pakkokeino.¹¹⁶ Tällöin on PKL:n mukaan määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu mainittujen kieltojen alaiseen aineistoon.¹¹⁷

Etsintävaltuutetusta säädetään PKL 8:7–11:ssä. Hänen tehtävänä on laite-etsinnän kontekstissa huolellisesti ja ilman aiheetonta viivytystä valvoa sitä, ettei etsintä kohdistu todistamiskiellon alaiseen aineistoon. Laite-etsinnän toimittajan on otettava asianmukaisesti huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltuvuudesta etsinnän kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä takavarikoidaan, jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka takavarikoimista, jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, kyseistä aineistoa ei saa enemmälti tutkia ja se on sinetöitävä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee saattaa kysymys siitä, saadaanko sinetöityä aineistoa tutkia ja hyödyntää, tuomioistuimen ratkaistavaksi. Kysymyksen sinetöidyn aineiston tutkimisesta ja hyödyntämisestä ratkaisee syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin PKL 8:12:ssä säädettävällä tavalla.

¹¹⁵ Jämsä 2020, s. 194. Ks. tarkemmin Jämsä 2020, s. 194–200.

¹¹⁶ Fredman 2014, s. 158.

¹¹⁷ Etsintävaltuutetuksi määrätään suostumuksen perusteella asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut muu henkilö, joka asiantuntemuksensa ja käytännön kokemuksensa perusteella on etsinnän kohde huomioon ottaen sopiva toimimaan etsintävaltuutettuna kyseessä olevassa tapauksessa (PKL 8:8). Etsintävaltuutetulle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus (PKL 8:10).

Etsintävaltuutettu voidaankin itsessään nähdä laite-etsinnän kohdehenkilön kannalta tietynlaisena oikeussuojakeinona, sillä tämä laissa säädettyjen tehtäviensä mukaisesti valvoo ja arvioi sitä, ettei laite-etsinnän kohteeksi joudu todistamiskieltojen ja siten takavarikoimiskieltojen alaista aineistoa.

3.3.3 Läheiskriminointisuoja ja läheisen kieltäytymisoikeus

Usein laitteita, erityisesti matkapuhelimia, käytetään läheisten kanssa viestimiseen. Yleisesti ottaen todistamiskieltojen ohella merkittäviä todistelunrajoitteita ovat *läheisen kieltäytymisoikeus*, eli *lähiomaissuoja*, sekä *läheisen myötävaikuttamattomuusperiaate*, eli niin sanottu *läheiskriminointisuoja*. Läheisen kieltäytymisoikeudesta säädetään OK 17:17:ssa, ja mainittu kokonaiskieltäytymisoikeus oikeuttaa henkilön kieltäytymään todistamasta lähiomaistaan koskevassa asiassa.¹¹⁸ Lähiomaiset on lainkohdassa määritelty kattamaan asianosaisen nykyinen tai entinen aviopuoliso, nykyinen avopuoliso, sisarus, sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa sekä se, jolla on vastaavanlainen parisuhteeseen tai sukulaisuuteen rinnastuva läheinen suhde asianosaiseen.¹¹⁹

Läheiskriminointisuojusta säädetään OK 17:18:ssa. Läheiskriminointisuoja oikeuttaa edellä määritellyn lähiomaisen kieltäytymään todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi hänen läheisensä syytteen vaaraan tai myötävaikuttaisi häneen mainitussa suhteessa olevan henkilön syyllisyyden selvittämiseen. Niin läheisen kieltäytymisoikeuden kuin läheiskriminointisuojan taustalla on ajatus siitä, ettei ketään saa pakottaa toimimaan läheisensä vahingoksi.¹²⁰ EIT:n ratkaisukäytännöstä on pääteltävissä, etteivät suojan kohteena ole kriminoitavat tiedot vaan kyse on nimenomaan henkilön suojaamisesta epäasianmukaiselta pakottamiselta.¹²¹

¹¹⁸ Jokela 2025, s. 315–317.

¹¹⁹ EIT on oikeuskäytännössään katsonut, ettei kieltäytymisoikeus ulotu ilman kansallisen lain tukea muuhun avosuhteeseen, sillä tämän ei ole katsottu rinnastuvan avioliittoon tai rekisteröityyn parisuhteeseen. Ks. Hirvelä – Heikkilä 2025, s. 596–597.

¹²⁰ Jokela 2025, s. 317. Sen estämättä, mitä läheiskriminointisuojusta säädetään, tuomioistuimien voi rikosasiassa päättää, ettei todistajana kuultavalla asianomistajalla, jolla ei ole vaatimuksia, ole vaitiolo-oikeutta, jos on syytä epäillä, ettei hän ole itse päättänyt vaitiolo-oikeuden käyttämisestä (OK 17:18.2). Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2019:17 oli kyse asianomistajasta, jolla ei ollut vaatimuksia asiassa ja joka oli ollut avoliitossa vastaajan kanssa. Asianomistajalla oli myös yhteisiä lapsia vastaajan kanssa. Korkein oikeus katsoi, ettei asianomistajalla ollut vaitiolo-oikeutta asiassa.

¹²¹ Jämsä 2020, s. 214.

Läheisen kieltäytymisoikeus ja läheiskriminointisuoja siis *oikeuttavat* todistajan kieltäytymään todistamasta ja eivät siten velvoita kieltäytymiseen, kuten osa todistamiskielloista. Vaikka myös läheisen kieltäytymisoikeus ja läheiskriminointisuoja ovat todistelunrajoitteita, eivät ne kuitenkaan rajoita todistajan asemassa olevan lähiomaisen laitteeseen kohdistettavaa laite-etsintää. Laite-etsintään liittyvissä PKL:n lainkohdissa viitataan OK:n todistamiskieltoja koskeviin lainkohtiin, mutta OK:ssa säädettyihin läheisen kieltäytymisoikeuteen ja läheiskriminointisuojaan niissä ei viitata. Se, ettei läheissuhde vaikuta laite-etsinnän suorittamiseen, korostaa laite-etsinnän luonnetta suostumusta edellyttämättömänä pakkokeinona. Voidaan myös ajatella, että läheisen kieltäytymisoikeudella ja läheiskriminointisuojaalla ei suojata vastaavanlaisia yksityisiä tai julkisia salassapitointressejä kuin todistamiskielloilla.

Aiemmin PKL:ssa säädettiin siitä, että rikoksesta epäillyn ja hänen läheisensä, jolla on oikeus kieltäytyä todistamasta, välistä viestiä ei saanut takavarikoida, jos viesti oli jommankumman hallussa. Kielto kuitenkin väistyi, jos tutkittavana olevasta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus oli vähintään kuusi vuotta vankeutta. OK 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua koskevan uudistuksen myötä rikoksesta epäillyn ja hänen läheisensä välisen viestin takavarikoiminen kuitenkin mahdollistettiin, vaikka se olisi jommankumman hallussa.¹²² Se, ettei läheiskriminointisuoja rajoita todistajaan kohdistettavaa laite-etsintää, on yhdenmukaista ottaen huomioon *itsekriminointisuojan*, josta säädetään läheiskriminointisuojan ohella OK 17:18:ssä. Lainkohta oikeuttaa jokaisen kieltäytymään todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi hänet itsensä syytteen vaaraan tai myötävaikuttaisi hänen itsensä syyllisyyden selvittämiseen. Tästä huolimatta laite-etsintää voidaan kohdistaa – ja tyypillisesti sitä kohdistetaankin – nimenomaan rikoksesta epäillyn laitteeseen.¹²³

¹²² HE 46/2014 vp, s. 147–148.

¹²³ Riekkinen 2019, s. 263; Itsekriminointisuojan eli myötävaikuttamattomuusperiaatteen (*nemo tenetur se ipsum accusare*) voidaan katsoa olevan lähellä syyttömyysolettaa. OK:n lisäksi periaatteesta säädetään ETL 4:3:ssa. PL:ssa itsekriminointisuoja ei säädetä, mutta sen voidaan katsoa sisältyvän oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan PL 21 §:ään. Lisäksi itsekriminointisuojan on katsottu sisältyvän EIS 6 artiklaan sekä KP-sopimuksen 14 (3) artiklan g-kohtaan. Ks. esim. Kajala 2024, s. 103–104 ja Ervo 2005, s. 237–238. Itsekriminointisuojaan tai siihen liittyviin erityiskysymyksiin ei ole tarkoituksenmukaista syventyä tässä tutkielmassa sen laajemmin, sillä aiheen rajaukseen ei ole sisällytetty tapauksia, joissa todistajan asema muuttuisi prosessin aikana rikoksesta epäillyksi.

Toisaalta eräiden salaisten pakkokeinojen, joista telekuuntelu vertautunee tässäkin yhteydessä laite-etsintään, osalta on säädetty, että ellei tutkittavana ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, telekuuntelua ei saa kohdistaa rikoksesta epäillyn ja hänen läheisensä väliseen viestiin (PKL 10:52.2 1-kohta). Telekuuntelun osalta säädetty vastaa siis sitä oikeustilaa, joka myös laite-etsinnän osalta oli aiemmin voimassa. Tältä osin laite-etsintää ja telepakkokeinoja koskeva sääntely on jälleen ristiriidassa.

Laite-etsinnän edellytysten osalta säädetään tosin hieman harhaanjohtavasti, että laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään 10 luvussa (PKL 8:20.2). Lain esitöistä kuitenkin ilmenee, että tarkoituksena on ollut ainoastaan rajata laite-etsinnän käyttöalan ulkopuolelle salaisten pakkokeinojen käyttötilanteet. Luottamuksellisia viestejä laite-etsinnän käyttöalan ulkopuolelle ei kuitenkaan ole ollut tarkoitus rajata, vaan luottamuksellisen viestin takavarikoimista ja jäljentämistä rajaavat ainoastaan todistamiskiellot.¹²⁴ Viittaussäännös ei siis rajoita laite-etsinnän kohdistamista rikoksesta epäillyn ja hänen läheisensä väliseen luottamukselliseen viestiin. Ottaen huomioon läheisen kieltäytymisoikeus ja läheiskriminointisuoja todistelunrajoitteina ja yleisinä periaatteina, voisi ajatella, että kynnys suorittaa laite-etsintää rikoksesta epäiltyyn läheissuhteessa olevan todistajan laitteeseen tulisi ainakin olla korkeampi kuin muun todistajan osalta, vaikkei läheisen laitteeseen kohdistettavaa laite-etsintää olekaan enää suoraan laissa rajoitettu.

3.3.4 Hyödyntämiskiellot

Todistelunrajoitteiden yhteydessä puhutaan *hyödyntämiskielloista*, joita on tämän tutkielman kannalta olennaista käsitellä tiiviisti, sillä ne voivat vaikuttaa todistajalta laite-etsinnällä saatavien todisteiden hyödyntämiseen rikosprosessissa. Hyödyntämiskielloista säädetään OK 17:25:ssä. Mainitun lainkohdan mukaan todisteena ei saa hyödyntää sellaista todistetta, joka on hankittu kiduttamalla, itse- tai läheiskriminointisuojan vastaisesti esitutkinnassa tai rikosoikeudenkäynnissä, muussa menettelyssä pakolla, jos henkilö on samaan aikaan ollut epäiltynä tai

¹²⁴ HE 14/2013, s. 14–15. Laite-etsintää voidaan kuitenkin kohdistaa sellaiseen laitteessa olevaan luottamukselliseen viestiin, joka on jo lähtenyt tai saapunut, jolloin laite-etsinnän toimittamisessa ei kierretä telepakkokeinojen käyttöedellytyksiä. Ks. Riekkinen 2019, s. 232.

vastaajana rikosasiassa, taikka lainvastaisesti, jos todisteen käyttäminen vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin.¹²⁵ Hyödyntämiskieltojen funktion painopisteenä on yksilön oikeussuojan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen.¹²⁶

Hyödyntämiskiellot jaetaan vakiintuneesti niiden perusteiden mukaan itsenäisiin ja epäitsenäisiin hyödyntämiskieltoihin. Epäitsenäinen kielto on ikään kuin prosessuaalinen sanktio todisteen hankkimis- tai esittämiskiellon rikkomisesta.¹²⁷ Todistelu voidaan nähdä tapahtumaketjuna, joka sisältää ensin todisteiden hankkimisen poliisin toimesta, sitten niiden esittämisen oikeudenkäynnissä ja lopuksi todisteen hyödyntämisen tuomioistuimen ottaessa sen huomioon todistusharkinnassaan.¹²⁸ Usein hyödyntämiskielto siis merkitsee todistamiskiellon rikkomisesta johtuvaa seurausta, sillä hyödyntämiskielloilla tuomioistuin jättää oikeudenkäynnissä esitettyä todistusaineistoa *a posteriori* pois oikeudenkäyntiaineistosta ja siten estää tällaisen aineiston hyödyntämisen ratkaisunsa perustana. Tuomioistuin siis jättää jonkin relevantin todistelun huomioimatta todistusharkinnassaan.¹²⁹ Itsenäisen hyödyntämiskiellon taustalla on puolestaan yleensä suoraan perus- tai ihmisoikeusloukkaus, ja itsenäisiä hyödyntämiskieltoja voidaan kuvailla kirjoittamattomiksi ja perustuslaillisiksi. Hyödyntämiskiellot voidaan toisaalta jakaa myös absoluuttisiin ja relatiivisiin niiden vaikutusten perusteella. Absoluuttinen hyödyntämiskielto on ehdoton ja viittaa siihen, että tuomioistuimella ei ole harkintavaltaa sen asettamisesta. Relatiivisen hyödyntämiskiellon osalta tuomioistuimen on arvioitava hyödyntämiskiellon asettamista *pro et contra*.¹³⁰

OK 17:25.3 ilmentää hyödyntämiskieltojen relatiivisuutta ja tuomioistuimen harkintavaltaa, sillä kyseisen lainkohdan mukaan tuomioistuin saa hyödyntää myös lainvastaisesti hankittua todistetta, jollei hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ottaen huomioon asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut

¹²⁵ Helenius – Linna 2024, s. 545. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna.

¹²⁶ Riekkinen 2014, s. 141. Ks. hyödyntämiskieltojen funktiosta tarkemmin Pölönen 2003, s. 214–228.

¹²⁷ Pölönen 2003, s. 206–207; Riekkinen 2014, s. 134.

¹²⁸ Ojanperä 2006, s. 154 ja 162; Riekkinen 2014, s. 128.

¹²⁹ Pölönen 2003, s. 205–206; Riekkinen 2014, s. 129–130.

¹³⁰ Riekkinen 2014, s. 134–135.

olosuhteet. Asian laadulla voidaan rikosasiassa ajatella viitattavan erityisesti teon vakavuuteen.¹³¹ Vaikka rikosprosessuaalisesta laillisuusperiaatteesta johtuu, että todisteet on hankittava lain säännöksiä noudattaen, voidaan siis myös lainvastaisesti hankittua todistetta tietyin edellytyksin hyödyntää todistusharkinnassa.¹³²

Vaikka hyödyntämiskieltojen yhteydessä tarkastellaan pääasiassa tuomioistuimen harkintavaltaa, voidaan puhua myös esitutkintaviranomaisen ennakoivasta hyödyntämiskiellostä. Tällöin kyse on esitutkinnan aikaisesta ratkaisutoiminnasta.¹³³ Lain esitöissä on ilmaistu, että mikäli esitutkinnassa on jostakin syystä tullut esiin todistamiskiellon alaista todistamisaineistoa, jota ei saisi hyödyntää oikeudenkäynnissä, tulisi kyseinen aineisto jättää pois esitutkintapöytäkirjasta.¹³⁴ Ennakoiva hyödyntämiskielto voidaan kuitenkin nähdä ehdollisena siten, että syyttäjä saattaa päätyä katsomaan, että tulkinnanvaraisten tapausten osalta todistetta olisi mahdollista käyttää näyttönä. Näin ollen syyttäjällä voidaankin katsoa olevan rooli ennakoivan hyödyntämiskiellon asettajana selvissä tapauksissa, kun taas aidosti tulkinnanvaraisissa tilanteissa syyttäjä voi nimetä mahdollisesti lainvastaisesti hankitun todisteen haastehakemuksessaan ja jättää hyödyntämiskieltopunninnan tuomioistuimen ratkaistavaksi.¹³⁵

Pakkokeinoilla hankituista todisteista ja niiden hyödyntämiskieltoon asettamisesta on olemassa oikeuskäytäntöä. Esimerkiksi ratkaisussaan KKO 2023:14 korkein oikeus katsoi, että syyttäjän todisteiksi nimeämät FBI:n (*Federal Bureau of Investigation*, Yhdysvaltain liittovaltion keskusrikospoliisi) peiteoperaatiossa hankkimat Anom-puhelimista saadut viestit oli yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin näkökulmasta hankittu lainvastaisesti, mutta niiden hyödyntäminen todisteina ei vaarantanut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista, eikä niitä siten asetettu hyödyntämiskieltoon. Lisäksi ratkaisussaan KKO 2017:65 korkein oikeus katsoi, että vaikka syyttäjän todistajaksi nimeämä äiti kieltäytyi todistamasta läheisen kieltäytymisoikeuteen ja läheiskriminointisuojaan vedoten, syyttäjän sallittiin esittää

¹³¹ Helenius – Linna 2024, s. 546–547. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna.

¹³² Jämsä 2020, s. 321.

¹³³ Hormia 1979, s. 163.

¹³⁴ HE 14/1985 vp, s. 37.

¹³⁵ Pölönen 2003, s. 249–250. Syyttäjän roolia ennakoivan hyödyntämiskiellon asettajana puoltaa myös muun muassa Euroopan neuvoston suositus R (OO) 19 (Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System). Ks. tarkemmin Pölönen 2003, s. 249–250.

kirjallisina todisteina telekuunteluilla ja teknisellä kuuntelulla tallennetut äidin ja vastaajan sekä äidin ja kahden muun henkilön väliset kirjalliseen muotoon saatetut keskustelut.¹³⁶

Laite-etsinnällä saatujen todisteiden asettamisesta hyödyntämiskieltoon on vähemmän oikeuskäytäntöä kuin joidenkin muiden pakkokeinojen osalta. Oikeuskäytännön ja OK:n säännöksen perusteella on kuitenkin selvää, että myös laite-etsinnällä lainvastaisesti hankittua todistusaineistoa saadaan tuomioistuimen harkintavallan puitteissa hyödyntää rikosasiassa todisteena, mikäli oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei vaarannu. Näin ollen todistamiskieltojen alaisuuteen lukeutuva, todistajan laitteesta laite-etsinnällä saatu aineisto voi olla mahdollista ottaa tuomioistuimen todistusharkinnassa huomioon todisteen lainvastaisesta hankkimistavasta huolimatta.

3.3.5 Laite-etsinnällä saatava ylimääräinen tieto

Hyödyntämiskielto liittyy siis lainvastaisesti hankittuun todisteeseen. OK:ssa ei kuitenkaan ole yleissäännöstä *laillisesti* hankitun todisteen hyödyntämiskiellosta.¹³⁷ Laite-etsinnän suorittamisen yhteydessä voidaan päästä käsiksi suureen määrään sellaista tietoa, joka ei ole relevanttia sen käytön perusteena olevan rikoksen selvittämisen kannalta. Onkin tarkoituksenmukaista pohtia, missä määrin ja missä yhteyksissä tällaista laite-etsinnällä sinänsä laillisesti saatua ylimääräistä tietoa voidaan hyödyntää.

Salaisia pakkokeinoja koskevassa 10 luvussa säädetään salaisilla pakkokeinoilla saatavasta ylimääräisestä tiedosta (PKL 10:55). Mainitun lainkohdan mukaisesti ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telepakkokeinoilla ja eräillä muilla salaisilla pakkokeinoilla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu.¹³⁸ Ylimääräinen tieto on siis tietoa, joka on saatu lainmukaista pakkokeinoa käyttäen ikään kuin sivutuotteena, eli

¹³⁶ Ratkaisu on mainittu tutkielmassa esimerkinomaisesti havainnollistamaan hyödyntämiskieltojen asettamiseen liittyvää tuomioistuimen harkintavaltaa yleisellä tasolla. Todistajan ja rikoksesta epäillyn läheissuhteella ei ole vaikutusta laite-etsinnän suorittamiseen eikä siten tällä tavoin saadun todisteen hyödynnettävyyteen.

¹³⁷ Ikonen 2024, s. 6.

¹³⁸ Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:36 katsonut, että myös alkuperäisestä tiedosta tehty kopio tai lainaus (kyseisessä tapauksessa telekuuntelutallenne) on ylimääräistä tietoa.

se ei ole ollut pakkokeinon käytön varsinaisena tai suunniteltuna tarkoituksena.¹³⁹ Tällainen tieto voi koskea pakkokeinon kohteena olevan henkilön, kuten todistajan, tai jonkun muun tekemää rikosta, josta esitutkintaviranomainen ei aiemmin ole ollut tietoinen.¹⁴⁰

PKL 10:56:ssä säädetään ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoja, jolla tieto on saatu. Lisäksi ylimääräistä tietoa saa käyttää, jos sen käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin momentissa luetellusta rikoksesta, kuten järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Säännöksen mukaan ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuimien, ja ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisen lisäksi myös muihin käyttötarkoituksiin, kuten rikosten estämiseen.

Lain sanamuodosta on luettavissa, että lainvastaisesti hankitut tiedot, joita hyödyntämiskiellot koskevat, eivät lukeudu ylimääräisen tiedon määritelmään. Ylimääräistä tietoa ei esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2007:58 perusteella tee myöskään lainvastaisesti hankituksi se seikka, että käräjäoikeuden etukäteiskontrollina antama lupapäätös kumotaan myöhemmin kantelun seurauksena. Toisaalta korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2019:36 osoittaa, että laillisia pakkokeinoja käyttäen saatu ylimääräinen tieto voidaan toisinaan asettaa hyödyntämiskieltoon.¹⁴¹

Ylimääräisen tiedon käyttämisen salliminen voidaan nähdä perusteltuna, sillä se tukee rikoksen selvittämiseen liittyvien intressien toteutumista. Toisaalta sen käytön edellytyksiin liittyvällä sääntelyllä voidaan todistamis- ja hyödyntämiskieltojen tapaan esimerkiksi edistää yksilön oikeussuojan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin

¹³⁹ Fredman et al. 2025, s. 1147.

¹⁴⁰ Ikonen 2024, s. 17.

¹⁴¹ Tapauksessa oli kyse ylimääräistä tietoa sisältävän telekuuntelutallenteen hyödyntämisestä näyttönä salassapitorikosta koskevassa asiassa. PKL 10:56 1 ja 2 momenttien mukaan salassapitorikkomus ei ole sellainen rikos, jonka selvittämisessä telekuuntelua olisi voitu käyttää. Ratkaisussa on arvioitu, voisiko tuomioistuimien silti mainitun lainkohdan 3 momentin nojalla sallia ylimääräisen tiedon käyttämisen näyttönä. Korkein oikeus on lain esitöihin ja aiempaan ratkaisukäytäntöön nojaten todennut, että PKL 10:56:n 1 ja 2 momenttien edellytykset ylimääräisen tiedon käyttämiseen soveltuvat silloinkin, kun tuomioistuimien päättää asiasta. Ks. myös HE 14/2013 vp, s. 45–46 ja KKO 2016:17.

toteutumista, kun pakkokeinolla saatua ylimääräistä tietoa ei voida käyttää minkä tahansa rikoksen selvittämiseen tai muihin tarkoituksiin. Huomionarvoista kuitenkin on, että ylimääräistä tietoa koskevassa PKL:n pykälässä vain osa pakkokeinoista on määritelty ylimääräistä tietoa kerryttäväksi, vaikka lähes kaikilla pakkokeinoilla voidaan saada myös sellaista tietoa, joka ei liity pakkokeinon käytön perusteena olevan epäillyn rikoksen esitutkintaan.¹⁴²

Lain esitöissä on katsottu, että nykyisessä ylimääräistä tietoa koskevassa pykälässä mainittujen pakkokeinojen luonteeseen kuuluu se, että ne väistämättä tuottavat muutakin kuin pakkokeinon käytön perusteena olevaan rikokseen liittyvää tietoa. Lisäksi on huomioitu, että EIT:n ratkaisukäytäntö edellyttää asian osalta riittävän kattavaa ja täsmällistä sääntelyä. Sääntely on katsottu välttämättömäksi myös siitä syystä, että PL 10.2 §:ssa on turvattu yksityisyyden suojaan lukeutuva luottamuksellisen viestin salaisuus, johon ylimääräisen tiedon käyttämisellä puututaan.¹⁴³ Ylimääräistä tietoa voidaan eittämättä saada myös laite-etsinnällä. Sillä voidaan saada samaa tai samankaltaista tietoa kuin telepakkokeinoilla siten, että nykysääntelyn perusteella laite-etsinnällä saatu tieto on hyödynnettävissä todisteena, kun taas telepakkokeinoilla saatu tieto ei. Tässäkin yhteydessä voidaan nähdä epä johdonmukaisena, ettei laite-etsinnän osalta ole säädetty yhteneväisesti telepakkokeinoihin nähden.

Perustuslakia uudistettaessa lain esitöissä on katsottu, että Suomessa tuli kiinnittää huomiota luottamuksellisen viestin uusiin muotoihin ja siihen, että televerkossa voidaan välittää esimerkiksi kirjoitusta tai tietokonekielistä viestintää.¹⁴⁴ Lainsäätäjän voidaan tulkita tarkoittaneen tällä reaaliajassa tapahtuvaa viestintää. Sen sijaan laite-etsinnällä saatava tieto voi olla esimerkiksi laitteeseen tallentunut viesti. Ikonen tulkitsee ylimääräisen tiedon käyttöä todistusoikeudellisena poikkeuksena käsittelevässä väitöskirjassaan laite-etsinnän ja telepakkokeinojen välisen sääntelyeron johtuvan sääntelyn historiasta. Ikonen katsoo, että laite-etsinnällä on sen eriydyttyä kotietsintää ja takavarikkoa täydentävästä etsinnän muodosta omaksi itsenäiseksi pakkokeinokseen katsottu edelleen puututtavan omaisuudensuojaan ja

¹⁴² Ikonen 2025, s. 65–66.

¹⁴³ HE 222/2010 vp, s. 141–142. Ks. esim. Amann v. Sveitsi 16.2.2000.

¹⁴⁴ HE 309/1993 vp, s. 53.

kotirauhaan – ei siis välttämättä yksityisyyden suojaan ja luottamuksellisen viestin suojaan.¹⁴⁵

Ikosen tulkinta voidaan nähdä johdonmukaisena ja perusteltuna. LE-tuomiossa on kuitenkin katsottu, että laite-etsinnän suorittaminen edellyttää etukäteistä arviota nimenomaan yksityisyyden suojaan puuttumisen perusteltavuudesta, mistä on maininta myös lain esitöissä.¹⁴⁶ Tuomion kohdassa 95 todetaan, että EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin kohdistuvaa puuttumista on pidettävä vakavana tai jopa erityisen vakavana. Perusoikeuskirjan yksityis- ja perhe-elämän suojaa koskevan 7 artiklan mukaan jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämänsä, kotiaan sekä *viestejään* kunnioitetaan. Lisäksi LE-tuomion kohdassa 102 mainitaan yleisesti *rekisteröidyn perusoikeudet*. Myös kansallisella tasolla korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2018:77 EIT:n ratkaisukäytäntöön viitaten katsonut, että paikanetsinnän yhteydessä suoritettava laite-etsintä ”on omiaan lisäämään pakkokeinon yksityiselämälle sekä kirjeenvaihdolle ja muille luottamuksellisille viesteille aiheuttaman loukkauksen tuntuuutta” (kohta 15).¹⁴⁷

Edellä esitetysti vaikuttaa selvältä, että EU:n jäsenvaltiona myös Suomessa tulisi – paitsi oikeuskäytännössä ja lain esitöissä – myös kansallisen lainsäädännön tasolla nykyistä vahvemmin tunnistaa, että laite-etsinnällä puututaan nimenomaan yksityisyyden suojaan ja sitä kautta luottamuksellisen viestin suojaan. Siksi myös laite-etsinnällä saatavaa ylimääräistä tietoa ja sen käyttämistä koskeva sääntely olisi tarpeen. Sääntely voidaan todistajan näkökulmasta nähdä tarkoituksenmukaisena myös siltä kannalta, että alkuperäisen rikosasian asianosaispiirin ulkopuolisena henkilönä todistajan laitteeseen kohdistettava laite-etsintä voi ylimääräisen tiedon sisältämisen kautta johtaa todistajaan itseensä kohdistuvan rikosepäilyn syntymiseen.

¹⁴⁵ Ikonen 2025, s. 89–90. Ks. myös HE 222/2010 vp, s. 100 ja 382.

¹⁴⁶ Ks. HE 70/2025 vp, s. 20.

¹⁴⁷ Ks. myös Wieser ja Bicos Beteiligungen GmbH v. Itävalta 16.10.2007, kohta 45.

4 Todistajaan kohdistettava laite-etsintä perusoikeuksien ja LE-tuomion valossa

4.1 Perusoikeuksien huomioimisesta rikosprosessissa

Rikosprosessia kokonaisuutena voisi luonnehtia oikeudellisesti säännellyksi menettelyksi, jossa epäiltyä rikosasiaa tutkimalla ja tuomioistuimessa käsittelemällä ratkaistaan lopulta kysymys rikosvastuusta.¹⁴⁸ Sen keskeisiä arvoja ovatkin oikeudenmukaisuus ja totuus.¹⁴⁹ Rikosprosessi on ikään kuin ketju, joka muodostuu esitutkinnasta, syyteharkinnasta, tuomioistuinkäsittelystä ja lopulta rangaistuksen täytäntöönpanosta ja jonka vaiheet ovat toinen toisistaan riippuvaisia. Instituutiotasolla rikosprosessi on puolestaan sen osallisten, toimijoiden ja vaiheiden muodostama kokonaisuus.¹⁵⁰ Kustakin menettelyn vaiheesta vastaa tietty viranomainen, eli esitutkintaviranomainen, syyttäjä ja tuomari, ja jokaisella prosessin vaiheella on rikosprosessin kannalta oma tavoitteensa eli funktionsa.¹⁵¹

Kotimainen oikeusjärjestys ”valtiosääntöistyi” 1990-luvulla, jolloin Suomessa toteutettiin perusoikeusuudistus, ja vuonna 2000 astui voimaan uudistettu perustuslaki.¹⁵² PL 21 §:ssä säädetään oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvistä periaatteista, ja mainittu pykälä sitoo ensisijaisesti lainsäätäjää, joka on PL 22 §:n perusteella velvoitettu turvaamaan prosessuaalisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.¹⁵³ Perus- ja ihmisoikeudet asettavat varsinkin tänä päivänä tietynlaisia laadullisia vaatimuksia koko rikosprosessille.¹⁵⁴ Perus- ja ihmisoikeudet on lähtökohtaisesti otettava huomioon jo lainsäädäntövaiheessa, mutta myös rikosprosessin aikana tulee usein esiin tilanteita, joissa mainitut oikeudet tulee erikseen ottaa huomioon. Erityisesti perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisen

¹⁴⁸ Helenius – Linna 2024, s. 331. Tämän jakson on kirjoittanut Dan Helenius.

¹⁴⁹ Ervo 2005, s. 103.

¹⁵⁰ Launiala 2010 a, s. 129. Osa oikeustieteen tutkijoista tarkoittaa rikosprosessilla pelkästään tuomioistuimessa tapahtuvaa rikosasian käsittelyä. Ks. erilaisista näkemyksistä Launiala 2010 b, s. 5–7.

¹⁵¹ Launiala 2010 b, s. 25. Launialan mukaan rikosprosessin toimijoilla tarkoitetaan ammatillisia toimijoita, joihin hänen mukaansa lukeutuvat myös syytetyn puolustus ja esimerkiksi asianomistajan avustaja. Ks. Launiainen 2010 b, s. 20 ja 23–25. Mainittuihin toimijoihin liittyvä tarkastelu on jätetty tämän tutkielman ulkopuolelle, sillä laite-etsinnästä päättävät ja sitä suorittavat julkisen vallan käytöstä johtuen viranomaiset.

¹⁵² Melander 2025, s. 1260.

¹⁵³ Virolainen – Pölönen 2003, s. 73.

¹⁵⁴ Helenius – Linna 2024, s. 332. Tämän jakson on kirjoittanut Dan Helenius.

suhteellisuus ja kohtuullisuus ovat seikkoja, joita joudutaan jatkuvasti punnitsemaan.¹⁵⁵ Edellä mainitut PL:n säännökset koskevat siten lainsäätäjän ja tuomioistuimen ohella myös muita lainkäyttäjiä, eli esimerkiksi poliisia ja syyttäjää.¹⁵⁶

Tuomioistuinten osalta on tapana puhua perusoikeusmyönteisen laintulkinnan periaatteesta, eli siitä, että tuomioistuinten on valittava perusteltavissa olevista lain tulkintavaihtoehtoista se, joka parhaiten edistää perusoikeuksien tarkoituksen toteutumista ja eliminoi perustuslain kanssa ristiriitaisiksi katsottavat vaihtoehdot.¹⁵⁷ On kuitenkin myös poliisin toimintaa koskeva vastaava säännös siitä, että poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehtoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista (PolL 1:2). Pakkokeinoja käytettäessä liikutaan usein lähellä perus- ja ihmisoikeuksien ydinaluetta.¹⁵⁸ Siten on olennaista ja välttämätöntä, että perusoikeusmyönteisyyteen kiinnitetään huomiota rikosprosessin kaikissa vaiheissa.

Lain esitoissa (HE 70/2025 vp) EUT:n laite-etsintää koskevan LE-tuomion vaikutus on nähdäkseni tulkittu lähinnä menettelyyn liittyvänä, ja erityisesti ensimmäisellä lausuntokierroksella myös lausunnonantajat ovat ottaneet kantaa pääsääntöisesti menettelyllisiin seikkoihin ja lakitekniisiin huomioihin sekä lakimuutoksen kustannusvaikutuksiin.¹⁵⁹ Tuomion perusteluista (kohdat 95 ja 102) kuitenkin ilmenee, että EUT on katsonut, että puuttuminen EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin perusoikeuksiin ja viranomaisen pääsy henkilötietoihin voivat merkitä vakavaa tai jopa erityisen vakavaa puuttumista rekisteröidyn perusoikeuksiin. Tähän on tartuttu myös osassa lausuntoja.¹⁶⁰

Toisaalta esimerkiksi Electronic Frontier Finland – Effi ry:n lausunnossa on ylipäättään oltu huolestuneita esitutkintaviranomaisten jatkuvasta “valtaoikeuksien laajentamisesta”.¹⁶¹ Vaikka Suomessa päähuomio on ollut päätöksentekomenettelyn muuttamisessa vastaamaan EU-oikeutta, vaikuttaa lausuntojenkin perusteella selvältä, että yleinen konsensus on, että laite-etsinnässä tulisi kiinnittää erityistä

¹⁵⁵ Vuorenpää et al. 2021, s. 866–867. Tämän jakson on kirjoittanut Johanna Niemi.

¹⁵⁶ Virolainen – Pölönen 2003, s. 73.

¹⁵⁷ PeVL 25/1994 vp, s. 4.

¹⁵⁸ Vuorenpää et al. 2021, s. 888. Tämän jakson on kirjoittanut Johanna Niemi.

¹⁵⁹ Ks. esim. Poliisihallitus 2025.

¹⁶⁰ Ks. esim. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia 2025, s. 5.

¹⁶¹ Electronic Frontier Finland – Effi ry 2025, s. 3.

huomiota perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaan laajemminkin. Lisäksi Suomessa lainsäätäjä on yleisesti ottaen katsonut, että perusoikeuksien rajoittaminen edellyttää sitä, että käytössä olevat oikeusturvajärjestelyt ovat riittäviä ja ihmisoikeusvelvoitteet tulevat noudatetuiksi.¹⁶² Seuraavaksi tarkastellaan, mitä vaatimuksia LE-tuomio asettaa laite-etsinnälle ja kuinka kansallinen lainsäädäntö uudistettuna vastaa näihin vaatimuksiin. Lisäksi luvussa tarkastellaan, millaisia todistajan perusoikeuksia turvaavia oikeussuojakeinoja ja muita perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontakeinoja laite-etsintään liittyy.

4.2 LE-tuomion asettamat vaatimukset ja niiden toteutuminen Suomessa

4.2.1 Perusterikosten määrittelemisen ja etukäteisvalvonta

LE-tuomiossaan EUT on katsonut, että laite-etsinnän käyttäminen muun muassa rikosten tutkinnassa edellyttää, että kansallisessa lainsäädännössä määritellään riittävän täsmällisesti kyseisten rikosten luonne tai niiden ryhmät (perusterikokset) ja asetetaan asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta tämän mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta. PKL:n 8 luvun uudistuksessa muutettiin näiltä osin ainoastaan päätöksentekomenettelyä, eikä laite-etsinnän edellytyksiä muutettu. Näin ollen laite-etsinnän perusteena tulee edelleen olla rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Rangaistukseen sidotun edellytyksen voitaneen todeta täyttävän LE-tuomion asettaman vaatimuksen siitä, että perusterikokset on määriteltävä riittävän täsmällisesti. Laite-etsintää ei voida päättää suoritettavan myöskään silloin, kun todistamiskiellot sen estävät. Sen lisäksi, että kansallinen lainsäädäntö täyttää LE-tuomion vaatimukset, edistää rangaistukseen sidottu edellytys sitä, ettei laite-etsintää voida käyttää minkä tahansa rikosasian selvittämiseksi.

LE-tuomion myötä kansallista laite-etsintään liittyvää päätöksentekomenettelyä muutettiin siis niin, että lähtökohtaisesti laite-etsinnän suorittamisesta päättää tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta (PL 8:29). Hallituksen esityksen luonnoksessa kaavailtiin ensin, että laite-etsinnästä päättäisi edelleen pidättämiseen oikeutettu virkamies ja päätöksen *vahvistaisi* tällöin

¹⁶² PeVM 25/1994 vp, s. 4–5.

tuomioistuimien.¹⁶³ Ehdotuksesta kuitenkin luovuttiin, ja esimerkiksi useampi lausunnonantaja katsoi, että esitetty vahvistamismenettely olisi ristiriidassa LE-tuomion ja PKL:n systematiikan kanssa ja että tällöin kyse olisi tuomioistuimen jälkikäteisestä kontrollista.¹⁶⁴

LE-tuomiossa ei ole määritelty riippumatonta hallinnollista elintä. Lain esitöissä on kuitenkin huomioitu EUT:n aiempi *Prokuratuur*-tuomio (C-746-18), jonka mukaan syyttäväviranomainen, joka johtaa esitutkimusmenettelyä ja ajaa syytettyä oikeudenkäynnissä, ei ole riippumaton hallintoelin, joka olisi voinut päättää tietojen hankkimista koskevasta etukäteisluvasta. PKL:n muutosta koskevissa lain esitöissä onkin todettu, että edellä mainittu tuomio sekä poliisirikostutkinnat, joissa syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana, ovat ongelmallisia sen kannalta, että syyttäjä toimisi laite-etsinnän toimittamisen vahvistavana riippumattomana hallinnollisena elimenä. Näin ollen Suomessa on päädytty ratkaisuun, jossa nimenomaan tuomioistuin päättää laite-etsinnän suorittamisesta ja vastaa siten sen etukäteiskontrollista.¹⁶⁵

Johanna Niemi, Markku Fredman ja Tuomas Hupli ovat huomauttaneet, että esitutkinta ja syyteharkinta toisistaan erillään tehtyinä hidastavat rikosasioiden tutkintaa ja pitkittävät niiden kestoja. Kirjoituksessa on korostettu syyttäjän riippumattomuutta ja nostettu esiin, että esimerkiksi Ruotsissa ja Yhdysvalloissa syyttäjät ottavat kantaa tutkinnan etenemiseen ja heillä on pakkokeinoasioissa suurempi rooli kuin Suomessa.¹⁶⁶ Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen tiivistä yhteistyötä voidaan toki rikosprosessuaalisten intressien ja käsittelyaikojen keston näkökulmasta pitää kannatettavana. Yhteistyö johtaa kuitenkin siihen, ettei syyttäjä ole nähdäkseni *Prokuratuur*-tuomion tarkoittamalla tavalla riippumaton hallinnollinen elin, joka voisi päättää laite-etsinnän suorittamisesta, myöskään muiden kuin poliisirikosasioiden osalta. Siten syyttäjän nykyistä suurempi rooli ainakin laite-etsinnässä vaikuttaa olevan EU-oikeuden valossa haastavasti toteutettavissa.

Kun ajatellaan todistajaa laite-etsinnän kohteena, voidaan katsoa, että uudistettu päätöksentekomenettely edistää todistajan perusoikeuksien, erityisesti yksityisyyden

¹⁶³ HE 70/2025 vp:n luonnos, s. 21.

¹⁶⁴ Ks. esim. Suomen Asianajajat 2025, s. 1–2.

¹⁶⁵ Ks. HE 70/2025 vp, s. 6–8 ja 29.

¹⁶⁶ Niemi et al. 17.5.2026.

suojan ja siihen lukeutuvan luottamuksellisen viestin suojan, toteutumista. Myös esimerkiksi Oikeuskanslerinviraston lausunnossa on todettu, että LE-tuomion edellyttämän etukäteiskontrollin perimmäisenä tavoitteena on turvata laite-etsinnän kohteena olevan laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun oikeuksia.¹⁶⁷ On rikostutkinnallisista syistä perusteltua, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voi edelleen päättää todistajankin laitteeseen kohdistettavasta etsinnästä esimerkiksi välttämättömissä kiireellisissä tapauksissa, sillä laite-etsintään voi liittyä laitteessa olevan mahdollisen todistusaineiston häviämisen, hävittämisen tai hävityttämisen riski, esimerkiksi etäyhteyden välityksellä.¹⁶⁸ Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut, että sääntely jää täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta joissain määrin väljäksi siltä osin, kun pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä, jos on perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, muita arkaluonteisia tietoja tai tietoja henkilön yksityiselämästä.¹⁶⁹

Hallituksen esityksessä on mainittu, että esimerkiksi yritysten työntekoon tarkoitetut laitteet, kuten työmaakoneet, eivät todennäköisesti sisällä tällaista tietoa, kun taas esimerkiksi matkapuhelimet ja tablettitietokoneet voivat oletettavasti sisältää laaja-alaisestikin tietoa sen haltijasta tai muusta siihen oikeutetusta.¹⁷⁰ Laissa ei kuitenkaan säädetä siitä, millaisten laitteiden osalta ”syy olettaa” on perustellusti olemassa eli millaisten laitteiden osalta poliisi voi toimia päätöksentekijänä. Lakivaliokunta on mietinnössään todennut, että hallituksen esityksessä mainitut laitteet ovat ainoastaan esimerkkejä ja tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeaminen edellyttää aina tapauskohtaista harkintaa.¹⁷¹ Vaikka perustusvaliokunnan esittämä huomio on relevantti, voitaneen katsoa, että voimaansaatettu sääntely vastaa kuitenkin riittävällä tasolla LE-tuomion etukäteiskontrolliin liittyviin vaatimuksiin. Tarkempi laitteita koskeva sääntely johtaisi myös teknologisen kehityksen nopeatempoisuudesta johtuen siihen, että lainkohta saattaisi olla hyvinkin usein muutostarpeessa.

Fredman on empiiristä prosessioikeutta edustavassa artikkelissaan todennut, että pakkokeinoasioissa linjana näyttää olevan se, että valta on entistä tiukemmin

¹⁶⁷ Oikeuskanslerinvirasto 2025, s. 3.

¹⁶⁸ HE 70/2025 vp, s. 35; Riekkinen 2019, s. 236–237.

¹⁶⁹ PeVL 32/2025 vp, s. 3–4.

¹⁷⁰ He 70/2025 vp, s. 34 ja s. 39.

¹⁷¹ LaVM 13/2025 vp, s. 3.

pakkokeinoja hakevilla esitutkintaviranomaisilla ja ettei todellista päätösvaltaa pakkokeinojen osalta käytetä käräjäoikeudessa.¹⁷² Fredman on lisäksi katsonut, että pakkokeinoasioiden käsittelyyn käytetään käräjäoikeudessa suhteellisen vähän aikaa ja niitä käsittelevät tuomarit vaihtuvat alati.¹⁷³ Fredmanin näkemys vallitsevasta linjasta kuulostaa ilman artikkelin tausta-aineistoon pääsyä jokseenkin jyrkältä, mutta siinä tuodaan tärkeitä huomioita esille. Laite-etsinnästä – tai muidenkaan pakkokeinojen – käytöstä päätettäessä käräjäoikeuden roolin ei tule jäädä pelkän ”kumileimasimen” omaiseksi ottaen huomioon erityisesti sen, että laite-etsinnällä puututaan merkittävällä tavalla yksityisyyden suojaan ja päästään käsiksi arkaluontoisiin tietoihin. Pakkokeinoasioihin täytyy kyetä paneutumaan riittävän yksityiskohtaisesti ja perinpohjaisesti siitä huolimatta, että esimerkiksi laite-etsinnän osalta vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi ja asia on ratkaistava kiireellisesti (PKL 8:29.1).

4.2.2 Suhteellisuusperiaatteen noudattamisen takaaminen

LE-tuomiossaan EUT on katsonut, että laite-etsintä edellyttää myös sitä, että kansallisessa lainsäädännössä taataan suhteellisuusperiaatteen noudattaminen. LE-tuomion perustelujen mukaan rajoituksia EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklassa taattuun henkilötietojen suojaan sekä perusoikeuskirjan 7 artiklassa suojattuun yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevaan oikeuteen on tulkittava EU:n perusoikeuskirjan suhteellisuusperiaatteen sisältävän 52 artiklan 1 kohdan vaatimusten mukaisesti (kohta 84). Rajoituksia mainittuihin oikeuksiin voidaan siis tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia (kohta 85). Lisäksi rajoitukset on LE-tuomion mukaan toteutettava ”täysin välttämättömän rajoissa” (kohta 85).¹⁷⁴

Laite-etsinnän käyttöä ja siitä päättämistä ohjaavat Suomessa PKL 1 luvun mukaiset yleiset periaatteet, eli oikeusperiaatteet, jotka omalta osaltaan ohjaavat perus- ja ihmisoikeuksien huomioimista pakkokeinoasioiden yhteydessä.¹⁷⁵ Niistä keskeisin

¹⁷² Fredman 2017, s. 367.

¹⁷³ Fredman 2017, s. 365.

¹⁷⁴ LE-tuomion suhteellisuusperiaatetta koskevissa kannanotoissa on viitattu EUT:n tuomioon asiassa C-118/22, NG v. Direktor na Glavna direksia ”Natsionalna politsia” pri Ministerstvo na vatrešnite raboti – Sofia, 30.1.2024.

¹⁷⁵ Vuorenperä et al. 2021, s. 867. Tämän jakson on kirjoittanut Johanna Niemi.

lienee juurikin suhteellisuusperiaate, jonka mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Vastaavansisältöiset suhteellisuusperiaatetta koskevat säännökset löytyvät myös ETL:sta ja PolL:sta. PolL yleislakina koskee kaikkea poliisin toimintaa, ja siten se ohjaa myös esitutinnan aikaisten pakkokeinojen käyttöä. ETL on yhtä poliisin toiminnan osa-aluetta koskevana lakina erityislaki PolL:iin nähden ja PKL puolestaan erityislaki ETL:iin nähden. *Lex specialis derogat legi generali* -periaatteen mukaisesti laite-etsinnän osalta sovelletaan PKL:n suhteellisuusperiaatesäännöstä, joka pätee niin päätöksenteko- kuin toimeenpanovaiheessakin.¹⁷⁶

Suhteellisuusperiaate määritellään oikeuskirjallisuudessa yleensä niin, että viranomaisen käyttämien keinojen ja niiden kohteiden oikeuksiin puuttumisen tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään ja asian laatuun nähden. Prosessiekonomisesta näkökulmasta sitä noudattamalla voidaan myös edistää viranomaisten resurssien tarkoituksenmukaista kohdentamista.¹⁷⁷ Laite-etsinnän kontekstissa kyse on siitä, että pakkokeinon käytön tulee olla järkevässä suhteessa sen käytön perusteena olevaan rikokseen nähden.¹⁷⁸ Lain esitöissä suhteellisuusperiaatteen on puolestaan katsottu tarkoittavan sitä, että pakkokeinon käytöstä päätettäessä on huomioitava myös ne seikat, jotka puhuvat pakkokeinon käyttöä vastaan.¹⁷⁹

Suhteellisuusperiaate ei siis ole päätöksentekijää suoraan velvoittava normi, vaan se vaikuttaa poliisin PKL:ssa säädettyjen toimivaltuuksien tulkintaan sekä

¹⁷⁶ Launiala 2013, s. 6 ja 22–23. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päättäessä laite-etsinnästä ratkaisu olisi todennäköisesti hyvin samansuuntainen riippumatta siitä, minkä lain suhteellisuusperiaatetta siinä noudatettaisiin, mutta viranomaisen tulee voida yksilöidä, mihin säännökseen sen toiminta milloinkin perustuu.

¹⁷⁷ Launiala 2013, s. 1.

¹⁷⁸ Launiala 2013, s. 5.

¹⁷⁹ HE 22/1994 vp, s. 35. Aiemmin PKL:ssa ei ollut nimenomaista säännöstä suhteellisuusperiaatteesta, vaan suhteellisuus- tai kohtuusperiaate oli ”lausuttu julki” vain pidättämisen ja vangitsemisen osalta. Suhteellisuusperiaatteesta säädettiin aiemmin ainoastaan PolL:ssa, mikä nähtiin ongelmallisena, sillä tällöin se ei koskenut tuomioistuimen päätöksentekoa. Suhteellisuusperiaatteesta säätäminen PKL:ssa nähtiin tarpeelliseksi myös siitä syystä, että tuolloin uudet telepakkokeinot mahdollistivat yksityiselämään puuttumisen myös lieviä rikoksia tutkittaessa. Ks. HE 22/1994 vp, s. 34.

soveltamiseen.¹⁸⁰ PKL:sta on huomattavissa, että jo pakkokeinojen edellytykset ilmentävät suhteellisuusperiaatetta siten, että mitä vakavammasta pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin puuttumisesta on kyse, sitä ankarammin rangaistavaa rikosta sen perusteeksi edellytetään.¹⁸¹ Periaatteeseen on kiinnitettävä huomiota kuitenkin myös pakkokeinon käytöstä päätettäessä. Kun laite-etsinnästä päätetään suhteellisuusperiaatetta silmällä pitäen, tulee arvioida ensinnäkin laite-etsinnän kohdehenkilön perus- ja ihmisoikeuksiin ja niistä johdettaviin oikeuksiin puuttumisen oikeasuhtaisuutta selvittävänä olevaan rikokseen nähden. Rikoksen törkeyttä ja selvittämisen tärkeyttä arvioitaessa tulee puolestaan kiinnittää huomiota ainakin rikoksen laatuun ja suuruusluokkaan ja sitä kautta odotettavissa olevaan rangaistusseuraamukseen sekä loukattuun oikeushyvään. Esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen tutkinnan yhteydessä laite-etsintää voidaan pitää puolustettavampana kuin jonkin muun loukatun oikeushyvän osalta.¹⁸²

Suhteellisuusperiaatteen mukaisen päätöksenteon ja toimeenpanon ytimessä on siis laite-etsinnän puolustettavuus, johon vaikuttaa omalta osaltaan myös kulloinkin yhteiskunnassa vallitseva arvomaailma.¹⁸³ Suhteellisuusperiaatteeseen on viitattu useaan otteeseen LE-tuomiossa, minkä voidaan nähdä ilmentävän vallitsevia yleiseurooppalaisia arvostuksia. Suhteellisuusperiaatteen huomioimista laite-etsinnän osalta voitaisiin tehostaa säätämällä siitä pakkokeinokohtaisesti erikseen, kuten PKL:ssa on tehty pidättämisen ja vangitsemisen osalta. Esimerkiksi PKL 2:5 mukaan ketään ei saa pidättää, jos pidättäminen olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Vaikka pidättäminen ja vangitseminen vapauteen kohdistuvina pakkokeinoina poikkeavat luonteeltaan merkittävästi tietosisältöön kohdistuvasta laite-etsinnästä, voisi erikseen laite-etsintään liittyvästä suhteellisuusperiaatteesta säätäminen olla ainakin LE-tuomion hengen mukaista. Toisaalta kyseeseen tulisi tällöinkin velvoittavan normin sijaan päätöksentekoa ja soveltamista ohjaava periaate, joka olisi siten todennäköisesti yhtä tulkinnanvarainen ja ”liikkumavaraa” antava kuin nykyinen PKL:n yleinen, kaikkia pakkokeinoja koskeva suhteellisuusperiaate.

¹⁸⁰ Tolvanen 2014, s. 305.

¹⁸¹ Fredman et al. 2025, s. 690.

¹⁸² Launiala 2013, s. 13 ja 19; Helminen et al. 2014, s. 98.

¹⁸³ Launiala 2013, s. 16; Helminen et al. 2014, s. 98.

Laite-etsinnästä päätettäessä tulee suhteellisuusperiaatteen ohella huomioida myös muut PKL 1 luvussa säädetyt periaatteet. Näistä päätöksenteossa merkitystä on todistajan kannalta erityisesti vähimmän haitan periaatteella, jonka mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi ja pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Vähimmän haitan periaate ohjaa suhteellisuusperiaatteen tavoin poliisin toimivaltuuksien tulkintaa ja soveltamista ja on osittain päällekkäinen suhteellisuusperiaatteeseen nähden. Vähimmän haitan periaatteessa on kuitenkin korostettu toimenpiteestä aiheutuvaa vahinkoa ja haittaa, ja se toimiikin ikään kuin oikeussuojan antajana viranomaista vastaan, kun pakkokeinojen käytön kielteisiä vaikutuksia sen kohteelle ei voida kokonaan välttää.¹⁸⁴ Lisäksi PolL 1:2:ssä säädetään yleisesti perusoikeusmyönteisyydestä kaikessa poliisitoiminnassa, mistä ei säädetä erikseen PKL:ssa taikka ETL:ssä.

Todistajan kannalta merkityksellistä on, miten laite-etsinnästä päätetään tuomioistuimessa ja poliisissa suhteellisuusperiaatetta silmällä pitäen. Oikeuskirjallisuudessa on esimerkiksi kotietsinnän – johon laite-etsintä on vanhastaan tavattu rinnastaa – osalta katsottu, että ulkopuolisen henkilön perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.¹⁸⁵ Todistajan ollessa rikosprosessin asianosaispiirin ulkopuolinen taho mutta silti mahdollisten pakkokeinojen kohde tulisi suhteellisuusperiaatteen huomioimiseen kiinnittää erityistä huomiota laite-etsinnästä päätettäessä. Ottaen huomioon suhteellisuusperiaatteen perimmäisen tarkoituksen, tulisi kynnys laite-etsinnän suorittamiselle todistajan laitteeseen olla nähdäkseni ainakin korkeampi kuin esimerkiksi rikoksesta epäillyn laitteeseen. Myös lain esitöissä on katsottu, että tällä hetkellä lähinnä suhteellisuusperiaate rajoittaa etsinnän ulottumista muiden kuin rikoksesta epäillyn laitteeseen.¹⁸⁶

Todistajan laitteeseen kohdistettavasta laite-etsinnästä päätettäessä tulisi suhteellisuusperiaatteen noudattamisen kuitenkin näkemykseni mukaan johtaa

¹⁸⁴ Launiala 2012, s. 1 ja 20. Suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen lisäksi PKL 1 luvussa säädetään myös hienotunteisuusperiaatteesta, jonka mukaan pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti.

¹⁸⁵ Ks. esim. Halijoki 2003, s. 165.

¹⁸⁶ HE 70/2025 vp, s. 20.

siihen, ettei todistajaan lähtökohtaisesti laite-etsintää kohdistettaisi. Todistajaan kohdistettavan laite-etsinnän tulisi olla mahdollista lähinnä silloin, kun se on ehdottoman välttämätöntä rikosasian selvittämiseksi rikoksen vakavuus huomioon ottaen. Päätöksentekijän asiantuntemus ja kohtuullinen päätöksentekoon käytettävissä oleva aika edistävät sitä, että päätöksenteossa kyetään riittävällä tavalla takaamaan suhteellisuusperiaatteen noudattaminen, jota LE-tuomiossa on peräänkuulutettu ja jota kansallinen PKL nykyiselläänkin edellyttää.

4.3 Oikeussuojakeinot

Oikeusturva on taattu PL 21 §:ssä. Mainitun lainkohdan 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Myös ihmisoikeussopimukset, joihin Suomi on sitoutunut, edellyttävät, että henkilöllä, jonka sopimuksissa taattuja oikeuksia on loukattu, tulee olla oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon.¹⁸⁷ LE-tuomiossakin on korostettu käytössä olevien oikeussuojakeinojen tärkeyttä.¹⁸⁸

Oikeusturva voidaan nähdä menettelyllisenä käsitteenä, joka viittaa ainakin siihen, että valtion tehtävänä on taata oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja perusoikeuksien toteutuminen parhaalla ajateltavissa olevalla tavalla.¹⁸⁹ Oikeusturvaa ja oikeussuojaa käsitteinä käytetään usein synonyymeinä keskenään, mutta oikeusturvaa voidaan kuvailla oikeustilaksi ja oikeussuojaa taas oikeusjärjestelmän tarjoamaksi suojaksi valtiovallan tai muiden yksilöiden taholta tulevia oikeudenloukkauksia vastaan. PL 21 §:n 1 momentti kohdistuu yksilöihin ja on siten suoraan sovellettavaa oikeutta, ja 2 momentti puolestaan velvoittaa ensisijaisesti lainsäätäjää. Oikeuslaitos voidaankin nähdä repressiivisenä oikeussuojakeinona ja lainsäädäntö preventiivisenä

¹⁸⁷ Fredman et al. 2025, s. 718. Ks. EIS 8 artikla ja KP-sopimuksen 2.3 artikla.

¹⁸⁸ Ks. LE-tuomion kohdat 112–113. Kohdassa on viitattu rikosasioiden tietosuojadirektiivin 13 ja 54 artiklaan sekä perusoikeuskirjan 47 artiklaan ja 52 artiklan 1 kohtaan.

¹⁸⁹ Fredman et al. 2025, s. 18–19.

oikeussuojakeinona.¹⁹⁰ Jäljempänä PL 21 §:ssä taatuista oikeuksista käytetään termiä *oikeussuojakeinot*.

Kun tarkastellaan rikosprosessiin liittyvää oikeussuojaa, voidaan todeta, että yleisesti oikeussuojaa annetaan yhtäältä rikoksen uhrille ja toisaalta rikoksesta epäillylle.¹⁹¹ Laite-etsinnän yhteydessä oikeussuojaa annetaan laite-etsinnän kohteelle eli mahdollisesti myös rikosasian todistajalle. Esimerkiksi Helsingin hovioikeus ja Suomen Asianajajat ovat PKL:n muutoksen valmisteluvaiheessa antamissaan lausunnoissaan kiinnittäneet lainsäätäjän huomiota laite-etsinnän kohdehenkilön käytössä oleviin oikeussuojakeinoihin, kuten muutoksenhakuoikeuteen sekä oikeuteen tulla kuulluksi.¹⁹² Muutoksenhakuoikeudesta säädetään laite-etsinnän osalta uudistetussa PKL 8:29:ssä. Kun tuomioistuimien päättää laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta, päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla (6 mom.).¹⁹³ Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä PKL:n 3 luvussa säädetään vangitsemisasian käsittelystä.¹⁹⁴ Asia voidaan vaatimuksesta ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, ja vaatimus voidaan käsitellä sen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, jos tuomioistuin harkitsee sen tarpeelliseksi. Asia kuitenkin ratkaistaan kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua (2 mom.).

Vaikka tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla, laite-etsinnän kohteena oleva henkilö voi PKL 7:15:n nojalla saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Sen vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena säännöksessä tarkemmin säädetyllä tavalla.¹⁹⁵ EIT on ratkaisukäytännössään katsonut, että kotietsintää ja

¹⁹⁰ Ervo 2005, s. 3–4 ja 125; Pölönen 2003, s. 20.

¹⁹¹ Fredman et al. 2025, s. 18.

¹⁹² Helsingin hovioikeus 2025, s. 3; Suomen Asianajajat 2025, s. 2

¹⁹³ PKL 8:29.6 mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kuitenkin ilman määräaikaakaan kannella tuomioistuimen päätöksestä. Tuomioistuimen tekemiin pakkokeinopäätöksiin voidaan eräiden muiden pakkokeinojen osalta hakea muutosta myös sen kohteen toimesta tekemällä niin sanotun prosessuaalisen kantelun. Ks. tarkemmin esim. Fredman et al. 2025, s. 722–723.

¹⁹⁴ Laite-etsinnän päättämistä koskevassa PKL 8:29:ssä viitataan PKL 3 luvun 1 §:ään, 3 §:ään, 8 §:ään ja 10 §:ään, joissa säädetään päättävästä tuomioistuimesta ja käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta, vaatimuksen muutovaatimuksista, asiassa esitettävästä selvityksestä sekä päätöksen antamisesta.

¹⁹⁵ Laite-etsinnän yhteydessä saatu asiakirja tai muu tieto saadaan kuitenkin pitää takavarikoituna tai jäljennettynä, jos sen irrottaminen tai erottaminen muusta takavarikon kohteesta ei ole mahdollista

takavarikkoa koskevien kansallisten säännösten tulee varmistaa etsinnän kohdehenkilölle tarpeeksi kattavat ja tehokkaat oikeusturvatakeet toimenpiteiden laillisuuden tutkimiseksi.¹⁹⁶ Korkein oikeus on ratkaisussaan 2018:77 vahvistanut, että erityisen kotietsinnän tavoin myös itsenäisenä pakkokeinona suoritettava laite-etsintä tulee voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, eikä laite-etsintää ole tässä kontekstissa jälkikäteisten oikeusturvakeinojen osalta syytä asettaa erilaiseen asemaan suhteessa erityiseen kotietsintään.

Jos laite-etsinnän kohteeksi voidaan olettaa joutuvan takavarikkokiellon alaista aineistoa, laite-etsinnän kohdehenkilön oikeusturvaa edistää omalta osaltaan myös etsintävaltuutettu, joka valvoo, ettei etsintä kohdistu todistamiskiellon alaiseen aineistoon ja jonka käsitys etsinnän toimittajan on otettava asianmukaisesti huomioon. Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:67 katsonut, että etsintävaltuutetun määrääminen on keskeinen oikeussuojakeino (kohta 20). Mahdollisuuden saattaa takavarikkoasia tuomioistuimen ratkaistavaksi – joko etsintävaltuutetun tai kohdehenkilön itsensä taholta – voitaneen katsoa täyttävän EIT:n ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä seuraavat vaatimukset.

Jos laite-etsinnästä päättää PKL 8:29:ssä säädetyissä poikkeustapauksissa tuomioistuimen sijaan pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa (5 mom.). Mikäli pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää laite-etsinnästä kiireellisissä tapauksissa tai kun on ollut perusteltu syy olettaa, ettei laite sisällä arkaluontoisia tietoja, mutta myöhemmin tällaisia tietoja havaitaan, tulee laite-etsinnästä päättäminen saattaa viimeistään 24 tunnin sisällä tuomioistuimen käsiteltäväksi (4 mom.). Kun pidättämiseen oikeutettu virkamies on toiminut ensimmäisenä päätöksentekijänä ja tuomioistuin on sittemmin päättänyt laite-etsinnästä jälkikäteiskontrollin muodossa, laitteen omistajan tai haltijan on mahdollista valittaa erikseen tuomioistuimen

(PKL 7:3.4). Lain esitöiden mukaan mainittu säännös koskee sekä tilanteita, joissa irrottamisen tai erottamisen mahdottomuus ilmenee jo takavarikoimisen tai jäljentämisen yhteydessä, että tilanteita, joissa asia havaitaan vasta takavarikoimisen tai jäljentämisen jälkeen. Lain esitöissä on katsottu, että aiemmassa PKL:ssa ei ollut huomioitu tilanteita, joissa takavarikkokiellon alaista asiakirjaa ei voi irrottaa ympäristöstään. Vaikka esitöiden perustelut ja nykyinen säännös viittannevat erityisesti fyysisiin takavarikoitaviin todisteisiin, koskee se myös yhtä lailla laite-etsintää ja aiheuttanee siten tulkinnanvaraisuuksia. Ks. HE 222/2010 vp, s. 94 ja 276.

¹⁹⁶ Ks. esim. Heino v. Suomi 15.2.2011 ja Bože v. Latvia 18.5.2017.

päätöksestä (6 mom.). Lisäksi laite-etsinnän kohteena oleva henkilö voi myös pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päättäessä asiasta viedä asian takavarikko- tai jäljentämistilanteessa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Oikeussuojakeinoja tarkasteltaessa on huomioitava, että muutoksenhakuoikeus ei ole ehdoton oikeus.¹⁹⁷ Perustuslain kannalta hyväksyttävistä muutoksenhakuoikeuden rajoituksista on mahdollista säätää laissa yksilöidyillä muutoksenhakukielloilla, kunhan poikkeukset eivät muuta muutoksenhakuoikeuden asemaa pääsääntönä tai yksittäistapauksessa vaarana yksilön oikeusturvaa.¹⁹⁸ Lain esitöissä on arvioitu laite-etsintään liittyvää rajoitettua kantelu- ja muutoksenhakuoikeutta edellä esitetty huomioiden. Lain esitöissä on katsottu, että tuomioistuimen suorittama etukäteisvalvonta itsessään on oikeusturvatae, ja edellä mainittu huomioon ottaen päällekkäisiä oikeussuojakeinoja ei ole katsottu perustelluiksi. Esitöissä riippumattoman tuomioistuimen etukäteisvalvonnan on myös katsottu parantavan merkittävästi perusoikeuksien suojan turvaamista verrattuna aiempaan, jolloin päätöksentekijänä toimi itsenäisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies tai kiireellisissä tilanteissa jopa poliisimies.¹⁹⁹ Myös esimerkiksi lakivaliokunnan mietinnössä on katsottu, että muutos on selkeä parannus oikeusturvaan.²⁰⁰

Todistajalla, jonka laitteeseen kohdistetaan laite-etsintää, on kuitenkin edellä kuvatulla tavalla eri perusteita saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi siinä tapauksessa, että päätöksen laite-etsinnästä on tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies. Näin ollen voitaneen todeta, että laite-etsinnän kohteena olevan henkilön on PL 21 §:n edellyttämällä tavalla mahdollista saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja oikeussuojakeinot ovat muutoksenhaun osalta riittävät sekä PKL:n etsintää koskevan 8 luvun systematiikan mukaiset.

Lain esitöissä on arvioitu myös laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön kuulemisesta poikkeamista tuomioistuinkäsittelyssä. Esitöissä on huomioitu, ettei LE-tuomiossa oteta kantaa siihen, tulisiko laite-etsinnän kohteena olevaa

¹⁹⁷ Ks. esim. PeVL 33/2014 vp, s. 4.

¹⁹⁸ Ks. esim. PeVL 20/2005 vp, s. 7–8 ja PeVL 68/2014, s. 4.

¹⁹⁹ HE 70/2025 vp, s. 43–44. Lisäksi korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:67 katsonut, että muihin oikeusturvatakeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota silloin, kun pakkokeinon käyttö ei ole perustunut tuomioistuimen päätökseen (kohta 20). Myös korkeimman oikeuden voidaan tulkita katsoeneen, että tuomioistuimen suorittama etukäteisvalvonta on itsessään oikeusturvatae.

²⁰⁰ LaVM 13/2025 vp, s. 2.

henkilöä kuulla laite-etsinnän toimittamisesta päätettäessä, tai voidaanko asia ratkaista tätä kuulematta. Laite-etsintää, joka suoritetaan yleensä vasta poliisin tiloissa laitteen haltuun ottamisen tai takavarikoimisen jälkeen, ei suoriteta sen kohdehenkilöltä salassa, jolloin tuomioistuinkäsittelyssä ei ole kyse kohdehenkilön tietoisuuden täyttymisestä. Kuten esitöissä on viitattu, laite-etsintä on PKL:ssa säädettyjen edellytysten täytyessä suoritettava pakkokeino, joka on merkityksellinen rikostutkinnallisten intressien kannalta ja josta nykyään päättää lähtökohtaisesti riippumaton tuomioistuin.²⁰¹

Prosessioikeutta koskevassa oikeuskirjallisuudessa oikeutta tulla kuulluksi käsitellään usein esitutkinnassa suoritettavien kuulusteluiden sekä itse rikosasian – ei pakkokeinoasian – tuomioistuinkäsittelyyn liittyvän kuulemisperiaatteen konteksteissa.²⁰² Myös lain esitöissä on katsottu, että kuulemisperiaatteen velvoittavuus on vahvimmillaan rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä. EIT:n oikeuskäytäntöön viitaten on todettu, että riittävää on, kun laite-etsinnän kohteen kanta otetaan huomioon viimeistään mahdollisessa oikeuskäsittelyssä.²⁰³ Laitteen haltijalla tai muulla siihen oikeutetulla on mahdollisuus riitauttaa laite-etsinnällä saadun todistelun hyödynnettävyys ja lainmukaisuus OK 17:25.3 perusteella.²⁰⁴ Lisäksi lain esitöissä on edelleen korostettu kohdehenkilön mahdollisuutta saattaa asia takavarikko- tai jäljentämistilanteessa tuomioistuimen käsiteltäväksi.²⁰⁵ Edellä esitetyin perustein voitaneen todeta, että laite-etsinnän kuulemisesta poikkeaminen etsinnästä päätettäessä on hyväksyttävää ottaen huomioon, että oikeus tulla kuulluksi kuitenkin käytännössä toteutuu rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä. Lisäksi sääntely on myös tältä osin yhteneväinen PKL:n 8 luvun systematiikan kanssa.

²⁰¹ HE 70/2025 vp, s. 44–45.

²⁰² Ks. esim. Helenius – Linna 2024, jakso I.2.2.2. Tämän jakson on kirjoittanut Tuula Linna. Ks. myös Fredman et al. 2025, jakso 1.5.

²⁰³ Ks. Vera Fernández-Huidobro v. Espanja 6.1.2010, kohdat 108–114.

²⁰⁴ HE 70/2025 vp, s. 45–46. Mainittu säännös koskee hyödyntämiskieltoja.

²⁰⁵ HE 70/2025 vp, s. 45.

4.4 Muut valvontakeinot

4.4.1 Sisäinen valvonta

Tuomioistuinkontrolli ja keskeisimmät oikeussuojakeinot eivät yksistään riitä takaamaan laite-etsinnän kohteelle riittävää oikeusturvaa.²⁰⁶ Keskeisimpien oikeussuojakeinojen lisäksi on olemassa myös muita keinoja, joilla laite-etsinnän käyttöä voidaan valvoa. Keinot voidaan jakaa poliisiorganisaation sisäiseen sekä ulkoiseen, eli ulkopuolisten elinten suorittamaan valvontaan.²⁰⁷ Poliisiorganisaation sisäisesti poliisipäälliköt ja erillisyyksiköiden päälliköt valvovat alaisuudessaan työskenteleviä, kun taas poliisihallitus valvoo poliisin organisaatiota kokonaisuudessaan.²⁰⁸ Sisäiseen valvontaan lukeutuvat myös erityiset valvontatoimet, kuten seurannat ja tarkastuskäynnit sekä tilastointi ja raportointi. Lisäksi henkilöstön koulutus ja toiminnan kehittäminen edistävät sisäisen valvontajärjestelmän toimivuutta.²⁰⁹ Poliisihallituksen sisäistä valvontaa koskevan ohjeen mukaan sisäistä valvontaa varten ei ole erillistä henkilökuntaa, vaan se on jokaisen poliisissa työskentelevän vastuulla ja merkitsee päivittäisiä menettely- ja toimintatapoja, joilla varmistetaan toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus. Sisäisen valvonnan järjestämistä johtaa ja siitä vastaa kuitenkin viraston ja laitoksen ylin johto, eli poliisiyliohtaja ja kunkin poliisiyksikön päälliköt.²¹⁰

Poliisihallitus on antanut erillisen ohjeen myös laillisuusvalvonnasta, jonka tarkoituksena on edistää poliisille asetettujen tavoitteiden toteutumista, parantaa poliisin toiminnan oikeellisuutta ja laatua sekä muun muassa ennaltaehkäistä virheitä.²¹¹ Laillisuusvalvonta on organisoitu omaksi toiminnokseen pakkokeinojen käytön ja siihen liittyvän kansalaisten perusoikeuksiin puuttumisen vuoksi.²¹² Laillisuusvalvontaa suoritetaan muun muassa laillisuustarkastusten muodossa, ja laillisuusvalvontaa varten on poliisiyksiköissä ja keskusrikospoliisissa niiden päälliköiden alaisuudessa toimivat erilliset oikeusyksiköt.²¹³ Salaisten pakko- ja

²⁰⁶ Schaunig 2025, s. 40.

²⁰⁷ Metsäranta 2015, s. 288–289.

²⁰⁸ Helminen et al. 2012, s. 817.

²⁰⁹ Niemi – de Godzinsky 2009, s. 564.

²¹⁰ Poliisihallitus 2020 a, s. 2 ja 4.

²¹¹ Poliisihallitus 2020 b, s. 3.

²¹² Poliisihallitus 2020 a, s. 6.

²¹³ Poliisihallitus 2020 b, s. 4–5. Metsäranta on väitöskirjassaan katsonut, että oikeusyksiköiden, joita aiemmin ei ollut nykyisessä muodossaan, olemassaolo antaa mahdollisuuksia sisäisen valvonnan

tiedonhankintakeinojen käyttöä valvotaan poliisissa erikseen, sillä niihin liittyvä asian käsittely, päätöksenteko ja toteuttaminen tapahtuvat pääsääntöisesti kohdehenkilön tietämättä.²¹⁴ Laite-etsinnän osalta näin ei ole ollut, ja voitaneen olettaa, ettei siihen kohdistu jatkossakaan erillistä laillisuusvalvontaa pääasiallisen päätöksentekijän vaihduttua pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä tuomioistuimeen.

Sisäistä valvontaa sekä sen tehokkuutta ja onnistuneisuutta on haastavaa arvioida poliisiorganisaation ulkopuolelta. Sillä on joka tapauksessa tärkeä rooli pakkokeinojen käyttöön liittyvän valvonnan kentällä. Sisäistä valvontaa ei kuitenkaan voida pitää kaikkein uskottavimpana valvonnan muotona, sillä voi herätä epäilyksiä siitä, onko organisaatio aina halukas puuttumaan omiin virheisiinsä.²¹⁵ Sen vuoksi on tärkeää, että sisäisen valvonnan sekä varsinaisten muutoksenhakekeinojen lisäksi on ulkoisia valvontakeinoja, jotka ovat riittäviä ja tarpeeksi tehokkaita pakkokeinojen ja muiden poliisin toimien kohteena olevien oikeusturvan takaamiseksi. Laite-etsinnän näkökulmasta sisäisellä valvonnalla on kuitenkin merkityksellinen rooli, sillä laite-etsintä suoritetaan yleensä nimenomaan poliisin toimesta esitutkintavaiheessa, ja siten poliisilla voitaneen katsoa olevan hyvä käsitys laite-etsinnän menettelyvaiheista ja niissä ilmenevistä kehittämistarpeista käytännön tasolla.

4.4.2 Hallintokantelu, virkarikossyyte ja vahingonkorvauskanne

Lain esitöissä on huomioitu laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun mahdollisuus tehdä hallintokantelu pidättämiseen oikeutetun poliisivirkamiehen tai syyttäjän laite-etsintää koskevasta ratkaisusta.²¹⁶ Hallintokantelusta säädetään hallintolain (434/2003) 8 a luvussa. Viranomaisen lainvastaisesta tai virkavelvollisuuksien vastaisesta menettelystä voi jokainen tehdä hallintokantelun toimintaa valvovalle viranomaiselle. Kantelu voidaan tehdä päätöksen tehneen esihenkilölle tai ylemmälle viranomaiselle, joka voi olla esimerkiksi poliisiyksikön päällikkö, poliisihallitus tai valtakunnansyyttäjän toimisto.²¹⁷

kehittämiseen, sillä oikeusyksiköissä toimivilla juristeilla on mahdollisuus huomioida aiempaa tarkemmin perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät vaatimukset. Ks. Metsäranta 2015, s. 293.

²¹⁴ Poliisihallitus 2020 b, s. 13.

²¹⁵ Metsäranta 2015, s. 290.

²¹⁶ HE 70/2025 vp, s. 44.

²¹⁷ Helminen et al. 2012, s. 823; Fredman et al. 2025, s. 726. Ylimmille laillisuusvalvojille tehtäviä kanteluja käsitellään erikseen tutkielman seuraavassa jaksossa.

Valvova viranomainen ryhtyy niihin toimenpiteisiin, joihin se hallintokantelun perusteella katsoo olevan aihetta. Koska hallintokantelu on kansalaisvalvonnan muoto eikä varsinainen muutoksenhakekeino, se ei välttämättä johda kantelunalaisen toimenpiteen kumoamiseen taikka muuttamiseen.²¹⁸ Myöskään kahta vuotta vanhemmasta asiasta tehtyä hallintokantelua ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä. Valvova viranomainen voi hallintokanteluasiassa antamassaan ratkaisussa kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallinnon vaatimuksiin tai saattaa tämän tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä. Tarvittaessa valvottavalle voidaan myös antaa huomautus. Hallintokanteluasiassa annettuun ratkaisuun ei saa hakea muutosta valittamalla.

Lisäksi PL 118 § koskee vastuuta virkatoimista. Sen 3 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta. Virkarikoksista säädetään rikoslain (39/1889, RL) 40 luvussa. Virkarikokseen syyllistyminen voi johtaa rikosnimikkeestä riippuen varoitukseen, sakko- tai vankeusrangaistukseen taikka siihen, että virkamies tuomitaan viralta pantavaksi. Virkarikokset ovat RL:n mukaan virallisen syytteen alaisia rikoksia. Oikeudenloukkauksesta kärsinyt voi kuitenkin ROL 1:14 mukaisen asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden nojalla nostaa itse syytteen, mikäli syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan.

Vahingonkorvauslain (412/1974) 5:6:ssa säädetään, että oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on muiden muassa sillä, jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu. Vahinkoa kärsinyt voi ajaa vahingonkorvauskannetta virkamiestä itseään vastaan (4 luku) tai isännänvastuun perusteella virkamiehen työnantajaa eli käytännössä valtiota vastaan (3 luku).²¹⁹ Isännänvastuulla tarkoitetaan velvollisuutta korvata sellainen vahinko, jonka valtion palveluksessa toimiva on virheellään tai laiminlyönnillään

²¹⁸ Helminen et al. 2012, s. 817; Fredman et al. 2025, s. 726.

²¹⁹ Fredman et al. 2025, s. 728.

aiheuttanut.²²⁰ Laite-etsinnän ja yleisesti pakkokeinojen kontekstissa tämä voi käytännössä merkitä esimerkiksi sitä, että kohdehenkilölle aiheutuu henkistä kärsimystä tai taloudellista vahinkoa laittomasti ilmi tulleiden seikkojen myötä, jos henkilö esimerkiksi erotetaan työstään. EIT on oikeuskäytännössään katsonut, että yksilön mahdollisuus nostaa virkarikossyyte ja vahingonkorvauskanne ovat tärkeitä oikeusturvatakeita. Mainittujen keinojen ansiosta Suomen järjestelmä täyttää myös esimerkiksi EIS 13 artiklan asettamat vaatimukset.²²¹

Hallintokantelun tekeminen sekä virkarikossyytteen ja vahingonkorvauskanteen ajaminen voidaan nähdä laite-etsinnän osalta merkityksellisinä siinä tapauksessa, jos päätösvaltaa on asiassa käyttänyt poliisin virkamies tai syyttäjä. Laite-etsintä on kuitenkin paitsi pakkokeino, myös menettely, jonka vaiheita ovat päätös ja täytäntöönpano.²²² Siispä jos tuomioistuimen päättämässä laite-etsinnässä menetellään myöhemmin täytäntöönpanovaiheessa esimerkiksi virkavelvollisuuden vastaisesti tai muuten lainvastaisesti, on laitteen omistajalla tai haltijalla käytössään oikeussuojakeinoja virkamiehen saattamiseksi vastuuseen.

4.4.3 Ylimmät laillisuusvalvojat

Laite-etsinnän kohteeksi joutunut voi kannella myös ylimmille laillisuusvalvojille, eli valtioneuvoston oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle. Mainittujen tahojen ratkaisuilla on merkittävä ohjaava vaikutus esimerkiksi esitutkintaviranomaisten toimintaan.²²³ Valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain (330/2022) 3 §:stä ilmenee, että poliisitutkintaa ja poliisiviranomaiselle säädettyä toimivaltuutta sekä rikosprosessuaalisia pakkokeinoja ja esitutkintaa koskevat asiat on keskitetty eduskunnan oikeusasiamiehelle. Lain 4 §:n mukaan oikeuskansleri siirtää mainituissa tapauksissa asian oikeusasiamiehen käsiteltäväksi, ellei hän katso tarkoituksenmukaiseksi ratkaista kyseistä asiaa itse. Siten oikeusasiamiehellä voidaan katsoa olevan oikeuskansleria suurempi rooli pakkokeinoasioiden ulkoisessa valvonnassa. Esimerkiksi vuonna 2024 suurin osa oikeusasiamiehelle tehdyistä

²²⁰ Helminen et al. 2012, s. 873. Ks. tarkemmin poliisin virkatoiminnassa aiheutetun vahingon korvaamisesta esim. Helminen et al. 2012, jakso 6.3.5.2.

²²¹ Metsäranta 2015, s. 318–319. Ks. myös Janatuinen v. Suomi 8.12.2009.

²²² Ks. esim. Helminen et al. 2012, s. 271.

²²³ Fredman et al. 2025, s. 727.

poliisikanteluista koski esitutinnan ohella nimenomaan erilaisten pakkokeinojen käyttöä.²²⁴ Lisäksi oikeusasiamies kohdistaa eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) nojalla viranomaisten toimintaan tarkastuksia, jotka voivat poliisin osalta liittyä esimerkiksi pakkokeinojen käyttöön.²²⁵ Mainitusta laista sekä PL 109 §:stä ilmenevällä tavalla oikeusasiamiehelle uskotuissa tehtävissä korostuu oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvominen.

Oikeusasiamiehellä on erityinen rooli salaisten pakkokeinojen käytön valvonnassa (PKL 10:65). Lainkohdan 2 momentin mukaan sisäministeriön ja valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Lisäksi sisäministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta (5:63). Oikeusasiamiehen suorittama valvonta ja esimerkiksi salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat ratkaisut ovat vaikuttaneet perus- ja ihmisoikeusmyönteisellä tavalla niitä koskevan sääntelyn ja soveltamiskäytännön kehittämiseen.²²⁶ Oikeusasiamies onkin käsitellyt salaisia pakkokeinoja ja niiden käyttöön liittyviä havaintojaan laajasti myös eduskunnalle antamissaan vuosikertomuksissa.²²⁷ Laite-etsinnän osalta näin ei ole, eikä PKL:ssa säädetä salaisia pakkokeinoja vastaavalla tavalla oikeusasiamiehen erityisestä roolista niiden käytön valvonnassa. Oikeusasiamies on 2010- ja 2020-luvuilla antanut yksittäisiä laite-etsintään liittyviä ratkaisuja, jotka ovat koskeneet esimerkiksi paikanetsinnän yhteydessä takavarikoituun tietokoneeseen kohdistettua laite-etsintää sekä rikoksesta epäillyn oikeuksista kertomista ennen matkapuhelimen salasanana pyytämistä laite-etsinnän suorittamiseksi.²²⁸

Metsäranta on poliisin salaisia tiedonhankintoja käsittelevässä väitöskirjassaan kiinnittänyt huomiota oikeusasiamiehen suorittaman oma-aloitteisen valvonnan merkitykseen ja todennut sen olevan käytännössä vaikuttavin mainitun tahon suorittaman valvonnan muoto.²²⁹ Laite-etsinnän kohteen oikeusturvaa vahvistaa

²²⁴ K 17/2025 vp, s. 131. Vuoden 2025 kertomusta ei ole tätä tutkielmaa laadittaessa vielä saatavilla.

²²⁵ Fredman et al. 2025, s. 728.

²²⁶ Metsäranta 2015, s. 309.

²²⁷ Ks. esim. K 17/2025 vp.

²²⁸ Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu dnro 2657/14, 29.5.2015; Oikeusasiamiehen ratkaisu dnro EOAK/745/2024, 17.1.2026.

²²⁹ Metsäranta 2015, s. 310.

merkittävästi jo se, että nykyisin siitä päättää lähtökohtaisesti riippumaton tuomioistuin. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin edelleen tietyissä tilanteissa toimia päätöksentekijänä. Oikeusasiamies voisikin uuden sääntelyn myötä kiinnittää tulevaisuudessa oma-aloitteisessa valvonnassaan huomiota siihen, että tuomioistuimen suorittama etukäteisvalta säilyttää asemansa lähtökohtana. Valvonnassa voitaisiin tarkastella myös tuomioistuimessa tapahtuvaa päätöksentekoa varmistaen, että siihen käytetään riittävästi aikaa ja yksityiskohtaista harkintaa, minkä myötä suhteellisuusperiaatteen noudattaminen tulee taatuksi LE-tuomion edellyttämällä tavalla. Oma-aloitteisen valvonnan osalta tulee kuitenkin huomioida, että resurssisyistä se voi usein olla vain pistokoeluontoista.²³⁰

Oma-aloitteinen valvonta olisi tärkeää myös siitä syystä, että laite-etsinnän kohteeksi joutuvat eivät välttämättä aina ole tietoisia mahdollisuudesta kannella ylimmille laillisuusvalvojille. Ongelma saattaa korostua, kun kyseessä on todistaja, jolla ei asianomistajan ja rikoksesta epäillyn tavoin ole avustajaa. Tietämättömyys voi olla myös yksi taustasy syy oikeusasiamiehen laite-etsintää koskevien ratkaisujen vähäiselle määrälle. Joka tapauksessa eduskunnan oikeusasiamiehen rooli on tärkeä, sillä se lienee tällä hetkellä tehokkain laite-etsintään liittyvä ulkoisen valvonnan muoto.

4.4.4 Erillinen valvontaelin

Suomessa ei tällä hetkellä ole erillistä elintä, joka valvoisi nimenomaisesti esitutkintaviranomaisten pakkokeinojen käyttöä. Asia on kuitenkin ollut jo pitkään esillä, ja esimerkiksi perustuslakivaliokunta on salaisten pakkokeinojen käyttöönoton myötä suosittanut vakavasti harkitsemaan asiantuntijoista koostuvan erillisen valvontaelimen perustamista.²³¹ Myös Metsäranta on väitöskirjassaan arvioinut erillisen valvontaelimen perustamista poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen näkökulmasta ja tuonut esille, että esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa vastaava järjestely on jo käytössä.²³² Ruotsissa on voimassa *lag (2007:980) om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet*, eli vapaasti käännettynä laki tiettyjen rikostorjuntatoimien valvonnasta. Kyseisessä laissa säädetään erillisestä

²³⁰ Ks. esim. K 11/2023 vp, s. 172.

²³¹ PeVL 66/2010 vp, s. 3.

²³² Metsäranta 2015, s. 313–314.

valvontaelimestä (*säkerhets- och integritetsskyddsnämnden*), joka valvoo muiden muassa pakkokeinojen käyttöä.

Erillinen valvontaelin voisi koostua Ruotsin tavoin asiantuntijoista ja eduskunnan ehdotusten perusteella valituista jäsenistä siten, että virka-aika olisi rajoitettu. On tulkinnanvaraista, onko Suomeen kaavailtu kaikkien vai esimerkiksi vain salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovaa elintä. Metsäranta on väitöskirjassaan katsonut, että valvontaelimen perustamista tulisi harkita ainakin kaikkein salaisimpien keinojen osalta.²³³ Laite-etsintä on monin tavoin verrannollinen erityisesti salaisiin pakkokeinoihin lukeutuviin telepakkokeinoihin ja sen käyttö voi merkitä hyvinkin vakavaa puuttumista yksilön perusoikeuksiin. Siksi olisi nähdäkseni perusteltua, että Suomeen mahdollisesti perustettavan elimen valvonnan alaisuuteen lukeutuisi salaisten pakkokeinojen lisäksi myös laite-etsintä. Mikäli valtioneuvosto käynnistää perustuslakivaliokunnan suosittaman ja lakivaliokunnan kannattaman laajemman laite-etsintää arvioivan selvitystyön, tulisi työryhmän kiinnittää huomiota myös erillisen valvontaelimen käyttöönoton arviointiin.²³⁴

Kun valvontaelimen toiminta olisi vakiintunut ja kun sen vaikuttavuus olisi arvioitavissa, voitaisiin tarvittaessa supistaa tai laajentaa valvontaelimen vastuualuetta. Ottaen huomioon, että edellä kuvailtu järjestely on jo käytössä osassa muita pohjoismaita ja poliisissa tehtyjen laite-etsintöjen trendi on kasvava, olisi erillinen valvontaelin Suomessakin joka tapauksessa tarkoituksenmukainen. Valvontaelimen käyttöönottoa puoltavat myös esimerkiksi ylimpien laillisuusvalvojien rajalliset resurssit. Teknologian kehittyessä voidaan myös pitää todennäköisenä, että tulevaisuudessa esitutkintaviranomaisella on nykyistä laajempi ja nykyistä tarkempaa valvontaa vaativa valikoima pakkokeinoja käytettävissään.

²³³ Metsäranta 2015, s. 315–316.

²³⁴ Ks. PeVL 32/2025 vp, s. 4 ja LaVM 13/2025 vp, s. 5.

5 Lopuksi

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin laite-etsintää todistajaan kohdistuvana pakkokeinona. Aihetta tarkasteltiin erityisesti perusoikeuksien ja EUT:n LE-tuomion valossa. Tänä päivänä lähes kaikenlaisiin rikoksiin liittyy sähköisessä muodossa olevaa todistusaineistoa, ja tietoverkkojen vaikutus ulottuu myös sellaisiin rikoksiin, jotka eivät ole näihin suoraan sidoksissa. Myös poliisin vuosittain suorittamien laite-etsintöjen trendi on ollut kasvussa laite-etsinnän mahdollistaessa laitteen tietosisältöön kohdistuvan etsinnän. Laite-etsintä voi joissain rikosasioissa olla jopa pääasiallinen tapa hankkia todisteita niin syyteharkinnan toimittamista kuin lopulta tuomioistuimessa tapahtuvaa näyttökynnyksen ratkaisemistakin varten. Laite-etsinnän voidaankin sanoa vahvistavan oikeusjärjestelmän kykyä toteuttaa rikosvastuuta, mikä on yksi rikosprosessin keskeisimmistä tavoitteista.

Perinteisesti todistajan keskeisimmäksi rooliksi on ymmärretty rikosasian asianosaispiirin ulkopuolisena henkilönä ilmaista asian käsittelyn kannalta olennaisia tietoja, ja todistajaa rikosprosessuaalisten pakkokeinojen, kuten laite-etsinnän, kohteena ei ole kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa juurikaan käsitelty. Tässä tutkielmassa tarkasteltiin, millä edellytyksin todistajaan voidaan kohdistaa laite-etsintää. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, että laite-etsinnän henkilöllisestä ulottuvuudesta ei ole säädetty PKL:ssa. Laite-etsintää voidaan siten kohdistaa myös todistajan laitteeseen, kun asiassa täyttyvät PKL 8:21:ssä säädetty laite-etsinnän edellytykset. Tutkielmassa todettiin, että laite-etsintä vertautuu telepakkokeinoihin, ja televalvonnan osalta henkilöllisestä ulottuvuudesta on säädetty. Myös laite-etsintää koskeva vastaava sääntely voidaan nähdä tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvän täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen, teknologianeutraaliuden sekä sen, että laite-etsintä voidaan nähdä jopa ensisijaisena pakkokeinona datan hankkimiseksi rikosasian asianosaispiirin ulkopuolisilta henkilöiltä. Olisi perusteltua, että televalvonnan tavoin myös laite-etsinnän kohdistuminen todistajaan tapahtuisi ensisijaisesti suostumusperusteisesti.

Tutkielmassa tarkasteltiin lisäksi sitä, mitä rajoitteita liittyy todistusaineiston hankkimiseen todistajalta laite-etsinnällä. Toisen tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, että todistamiskieltoihin perustuvat takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot

muodostavat merkittävän rajoituksen siihen, millaista aineistoa todistajan laitteesta voidaan hankkia. Koska laite-etsinnässä noudatetaan soveltuvilta osin paikkaan kohdistuvaan etsintään liittyviä säännöksiä, tulee laite-etsintää suoritettaessa määrätä etsintävaltuutettu, mikäli laite-etsinnän kohteeksi voidaan olettaa joutuvan takavarikko- ja jäljentämiskieltojen alaista aineistoa. Hyödyntämiskieltoja koskeva OK:n säännös voi johtaa siihen, että todistajalta myös lainvastaisesti hankittua aineistoa saadaan käyttää rikosasiassa todisteena, jos oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei vaarannu. Yleisistä todistelunrajoitteista läheisen kieltäytymisoikeus ja läheiskriminointisuoja eivät enää nykyisessä lainsäädännössä vaikuta todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään. Sääntely on tältäkin osin ristiriidassa telepakkokeinoihin nähden, sillä telekuuntelua ei lähtökohtaisesti saa kohdistaa rikoksesta epäillyn ja hänen läheisensä väliseen viestiin. Tutkielmassa myös arvioitiin, tulisiko laite-etsinnän osalta säätää sillä saatavan ylimääräisen tiedon käytöstä, kuten eräiden salaisten pakkokeinojen osalta on tehty. Voidaan todeta, että sääntely olisi tarpeen ottaen huomioon, että ylimääräistä tietoa saadaan myös laite-etsinnällä, jolla puututaan perusoikeuksista nimenomaisesti yksityisyyden suojaan.

Perus- ja ihmisoikeudet asettavat laadullisia vaatimuksia koko rikosprosessille. Ne on lähtökohtaisesti otettava huomioon jo lainsäädäntövaiheessa, mutta niiden huomioiminen myös rikosprosessin aikana on tärkeää – erityisesti pakkokeinojen yhteydessä, jolloin liikutaan usein lähellä niiden ydinaluetta. Tutkielmassa arvioitiin LE-tuomion asettamia vaatimuksia kansalliselle laite-etsintää koskevalle lainsäädännölle. Suomessa LE-tuomion vaikutukset on nähty pitkälti päätöksentekomenettelyyn liittyvinä. Voidaan todeta, että perusterikokset on kansallisessa lainsäädännössä riittävällä tarkkuudella määritelty. Uudistettu lainsäädäntö täyttää LE-tuomion vaatimukset myös päätöksentekomenettelyn osalta, kun päätöksentekijänä toimii nykyisin lähtökohtaisesti riippumaton tuomioistuin. Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta on kuitenkin huomioitava, että todistajan näkökulmasta suhteellisuusperiaatteen noudattamisen takaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Periaatteen toteutumista olisi mahdollista tehostaa säätämällä suhteellisuusperiaatteesta erikseen pakkokeinokohtaisesti laite-etsinnän osalta. Joka tapauksessa suhteellisuusperiaatteen noudattamisen tulisi johtaa siihen, ettei todistajaan lähtökohtaisesti laite-etsintää kohdistettaisi. Sen tulisi olla mahdollista

lähinnä silloin, kun todistajaan kohdistettava laite-etsintä on ilmeisen välttämätöntä rikosasian selvittämiseksi rikoksen vakavuus huomioon ottaen.

Perusoikeuksia rajoitettaessa tulee käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen olla riittäviä. Tutkielmassa tarkasteltiin, millaisia oikeussuoja- ja velvontakeinoja todistajaan kohdistettavaan laite-etsintään liittyy. Laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun muutoksenhakuoikeutta ja oikeutta tulla kuulluksi on uudessa PKL 8:29:ssä perustellusti rajoitettu. Oikeussuojakeinojen osalta voidaan todeta, että nykyinen tuomioistuimen etukäteisvalvonta itsessään toimii oikeusturvatakeena. Näin ollen muutoksenhakua ja oikeutta tulla kuulluksi koskevat rajoitukset voidaan kokonaisuuden kannalta nähdä hyväksyttävänä. Mikäli laite-etsinnästä päättää poikkeustapauksissa tuomioistuimen sijaan pidättämiseen oikeutettu virkamies tai kun laite-etsinnässä jotakin takavarikoidaan tai jäljennetään, laite-etsinnän kohdehenkilöllä on kuitenkin mahdollisuuksia saattaa asia tuomioistuimen arvioitavaksi.

Laite-etsintään liittyy myös erilaisia valvontakeinoja. On tärkeää, että keinovalikoimassa on niin poliisin sisäinen valvonta kuin poliisiorganisaation ulkopuolisiakin valvontakeinoja. Ulkoisista valvonnan muodoista merkittävimpänä voidaan tällä hetkellä nähdä eduskunnan oikeusasiamiehen suorittama valvonta, jolla on laajemminkin vaikutusta esitutkintaviranomaisen toimintaan. Valvontakeinoja voitaisiin perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä näkökulmasta kuitenkin vahvistaa perustamalla erillinen asiantuntijoista koostuva elin, joka valvoisi nimenomaisesti pakkokeinojen ja siten myös laite-etsinnän käyttöä. Erillisen valvontaelimen perustaminen olisi tarkoituksenmukaista ottaen huomioon eduskunnan oikeusasiamiehen resurssit sekä sen, että vastaavanlainen elin on tällä hetkellä käytössä esimerkiksi verrokkimaassamme Ruotsissa.

PKL:n 8 luvun uudistuksessa keskityttiin päätöksentekomenettelyn uudistukseen, eikä laite-etsintää koskevan sääntelyn laajempaa muuttamista nähty tarkoituksenmukaisena. Tämä voidaan nähdä ymmärrettävänä ottaen huomioon EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välisestä ristiriidasta aiheutunut paine lainvalmistelun aikataululle. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin suosittanut laajemman perus- ja ihmisoikeuksiin keskittyvän laite-etsintää arvioivan selvitystyön käynnistämistä Suomessa. Ehdotusta voidaan pitää kannatettavana. Historiallinen

yhteys paikanetsintään voidaan hahmottaa yhdeksi taustasyysiksi sille, miksi laite-etsintää ja siihen rinnastuvia telepakkokeinoja koskeva sääntely on monelta osin ristiriidassa keskenään. Historia vaikuttanee omalta osaltaan myös siihen, että laite-etsintää koskevia säännöksiä on useassa PKL:n luvussa, ja osa niistä on viittaussäännöksiä, mikä voi vaikeuttaa sääntelyn kokonaisuuden hahmottamista. Joka tapauksessa laite-etsintasääntelyn kokonaisvaltaisen arvioinnin yhteydessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota laite-etsintään myös todistajaan kohdistuvana pakkokeinona sekä tarkastella siihen liittyviä erityiskysymyksiä ja lainsäädännöllisiä selkiyttämistarpeita.